

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 43 Volume: 9 Issue: 43

Nisan 2016 April 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

TÜRK BASIN KANUNU'NDA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLERİN YAZILI BASINDA TEMSİLİ* REPRESENTATION OF THE CHANGES IN TURKISH PRESS LAW IN WRITTEN PRESS

Mehmet Sena KÖSEDAĞ**

Öz

Türkiye'nin çağdaş anlamda ilk basın yasası olarak kabul edilen 5680 sayılı Basın Kanunu, tarihsel süreç içerisinde birçok kez değişikliğe uğramıştır. 15 Temmuz 1950'de Meclis'te kabul edilerek 24 Temmuz'da yürürlüğe giren kanun, 2004 yılına kadar, farklı iktidarlar tarafından 18 kez yeniden düzenlenmiştir.

Bu çalışma, Basın Kanunu'nda yapılan değişikliklerin, yazılı basında temsil edilme biçimini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Basın Kanunu'nun ilk kabul edildiği tarih olan 1950 yılından, son değişiklik tarihi olan 2004 yılına kadar olan dönemde, gazetecilerin yapılan yasal düzenlemelere karşı nasıl tepki verdiği araştırılmıştır. Bu kapsamda, 1946-2014 yılları arasında çıkan gazetelerden Hürriyet, Milliyet, Akşam ve Cumhuriyet gazeteleri incelenmiştir.

Bu gazetelerin Basın Kanunu'nda yapılan değişikliklere yer veriş biçimleri ile yasal düzenlemelere yaklaşımları ele alınmıştır. Genel olarak gazetelerin, basın özgürlüğünü teminat altına alan değişiklikleri destekledikleri; sansür girişimlerine karşı eleştiriler yaptıkları tespit edilmiştir. Bununla birlikte, basın meslek kuruluşlarının, hukuksal düzenlemelerde birkaç istisna dışında söz sahibi olmadığı da araştırma aşamasında belirlenmiştir. Gazetelerin, kimi zaman, yasal düzenlemelerle ilgili olarak zıt görüşler ortaya koydukları ve karşılıklı suçlamalarda buldukları görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Basın Kanunu, Basın Özgürlüğü, Sansür, Basın-Siyaset İlişkisi, Basın Tarihi.

Abstract

Press Law No. 5680, which is considered as the first press law of Turkey, in the contemporary sense, has been amended several times in the historical process. It was adopted by the parliament on 15th July 1950 and entered into force on 24th July and it had been revised 18 times by different governments until 2004.

This study aims to reveal the form of representation of the amendments in the Press Law in written press. It was researched how journalists reacted to the legal arrangements since the Press Law first adopted in 1950 till the last change in 2004. In this context, Turkish newspapers; Hurriyet, Milliyet, Akşam and Cumhuriyet's publishing's in 1946 - 2014 were examined.

It was discussed how these newspapers gave the news of the changes in the Press Law and how they approached to these regulations. In general it has been identified that the newspapers supported the regulations which protects the freedom of the press and criticized the regulations about censorship. However, during the research it has been identified that professional press organizations don't have any influence on the legal regulations except in a few statements. It has also found that newspapers sometimes revealed contrasting views on legal regulations and revealed mutual accusations.

Keywords: Press Law, Freedom of the Press, Censor, Press and Politics Relations, Press History.

GİRİŞ

Türkiye'nin, Batı ülkelerine göre kısa sayılan basın tarihinde, Basın Kanunu birçok kez değişikliğe uğramıştır. Başka bir ifadeyle, Osmanlı'dan günümüze kadar idareyi ele alan iktidarların, ilk yaptığı işlerden birisi; basın alanında yasal düzenlemelere gitmek olmuştur. Bu düzenlemelerin büyük bölümü, basını kontrol altına alma çabası yani sansürleme girişimi olarak değerlendirilirken; geriye kalan kısmı ise basın alanındaki işleyiş ve çalışma esaslarına yöneliktir. Basın hürriyetinin istismar edilmesi neticesinde doğan olumsuzlukların giderilmesi için çıkarılan yasaların yanında; bu alanda görev yapan gazetecilere çeşitli hakların verilmesi amacıyla yapılan düzenlemeler de bulunmaktadır.

Türkiye özelinde basına yönelik hukuksal düzenlemelere tarihsel olarak bakıldığında; Osmanlı Devleti'nde gazetelerin toplumsal hayata etki etmeye başlamasıyla birlikte bazı kanunların devreye girdiği görülmektedir. Osmanlı'da Tanzimat Fermanı'nda basına ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmazken, Sultan Abdülaziz tarafından 25 Kasım 1864'te ilan edilen ve 35 maddeden oluşan Matbuat Nizamnamesi, yazılı basına özgü ilk kanun olma özelliği taşımaktadır. Gazetelerin sayısı, etkinliği ve idareyi rahatsız edici yayınlarının ortaya çıkması üzerine, zaman içerisinde basınla ilgili yeni kanunlar çıkarılmıştır. Bunlar; 27 Mart 1867'deki Ali Kararname, 1876 Anayasası'ndaki basınla ilgili hükümler ve 1909 Matbuat Kanunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Osmanlı Devleti'nin yıkılması ve yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile birlikte basın, yeni siyasi rejimin tanıtım aracı konumunda görülmüştür. Buna rağmen yeni siyasi rejime yönelik yapılan eleştirilerin artması ile birlikte basın alanında yasal düzenlemeler de getirilmeye başlanmıştır. Bu dönemde 1924 Anayasası'nın 77. Maddesi ile basına serbestlik tanınırken, 4 Mart 1925'te Takrir-i Sükûn Kanunu'yla birlikte basına ağır yaptırımlar uygulanmıştır. Bu dönemin en kapsamlı yasası 25

* Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından kabul edilen doktora tezinden üretilmiştir.

**Dr.,mehmetzenakosedag@gmail.com

Temmuz 1931 yılında kabul edilen Matbuat Kanunu'dur. Türkiye'de çok partili dönemle birlikte, basın alanına yönelik düzenlemelerin sayısında ise büyük artış meydana gelmiş, bundan dolayı basın alanının düzenlenmesi amacıyla çıkarılan kanunlar peş peşe sıralanmıştır (Mazıcı, 1996: 132-148). Bu bağlamda, DP'nin iktidara gelmesi ile birlikte, Türkiye'nin çağdaş anlamda ilk basın yasası olan 5680 sayılı Basın Kanunu, kabul edilerek yürürlüğe girmiştir.

"Türk Basın Kanunu'nda yapılan değişikliklerin yazılı basında temsilini" ele alan bu çalışmada, gazetecilerin basın alanını ilgilendiren yasal düzenlemelere karşı takındığı tutum ortaya konmaya çalışılmıştır. Çünkü yasal düzenlemelerin asıl muhatabı olan gazetecilerin, bu düzenlemeler karşısında ortaya koyduğu tutum büyük önem taşımaktadır. Bu kapsamda Türkiye'de gazetecilerin, tarihsel süreçte; karşı karşıya kaldıkları yasal düzenlemeler esnasında, takındıkları tavırlar, ileri sürdükleri görüşler, ortaya koydukları mücadele ve bu kanunları okuyucularına yansıtma biçimleri irdelenmiştir. 'Yasal düzenlemeler karşısında gazetecilerin düşüncelerini' ön plana çıkaran çalışmada, Türk okuyucusunun tarihsel süreçte, iktidar-basın mücadelesi sırasındaki rolü ve tarafı da belirlenmeye çalışılmıştır.

Betimsel araştırma yöntemi ile yapılan bu çalışmanın kapsadığı dönem içerisinde birçok ulusal gazete ve derginin yayınlandığı bilinmektedir. Dergiler, haftalık, aylık ve daha uzun aralıklarla yayımlandıkları için kapsam dışı bırakılmış, günlük yayımlanan gazeteler ele alınmıştır. Çalışma grubu oluşturulurken; gazeteler arasından çeşitli kriterler gözetilmek suretiyle, amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan ölçüt örnekleme yoluyla seçim yapılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 139-140). Yerel gazeteler de ulusal dergiler gibi inceleme dışı tutulmuştur. Ulusal gazeteler arasında yapılan seçimde; araştırmanın başladığı ve bittiği dönemlerde gazetelerin yayın hayatını düzenli olarak sürdürüyor olması kriteri ana belirleyici faktör olmuştur. Böylece, zaman içerisinde bir gazetenin genel yayın çizgisindeki değişimler ve farklı zamanlarda farklı durumlara karşı ortaya koyduğu tutum da gözlemlenmiş olacaktır. Seçilen gazetelerin tirajları, etkinlikleri ve prestijlerinin yanı sıra, Türk toplum yapısının bir özelliği olan sağ-sol ideolojik ayrımları yansıtacak özellikte olmasına dikkat edilmiştir. Bu nedenle kitle gazeteleri olarak Hürriyet ve Milliyet gazeteleri, merkez sağ çizgisine yakın yayın yapan Akşam ile sol politikalar doğrultusunda yayın yapan Cumhuriyet gazeteleri taranmıştır (Neziroğlu, 2003: 16-17). Çalışmanın başlangıç ve bitiş noktası, ilk Basın Kanunu'nun ilk kabul edildiği tarih olan 1950 yılı ile bu kanunda son değişikliğin yapıldığı 2004 yılıdır.

Çalışmada, ana sorunun yanında çeşitli yan sorulara da cevap aranmıştır. Türkiye'de basın-iktidar ilişkisinin serüveni nedir? Bu ilişki hangi değişkenler etrafında şekillenmiştir? Gelişmiş ülkelerdeki yasal düzenlemelerin mahiyeti ve boyutu ile Türkiye'deki durum karşılaştırıldığında nasıl bir tablo ortaya çıkmaktadır? Yasal düzenlemelerle ilgili gazetelerde ne tür haberlere yer verilmiştir? Bu konuda farklı haber ve görüşler yeterince yer verilmiş midir? Yasaların yapılması esnasında, basın örgütlerinden ve temsilcilerinden görüş alınmış mıdır, alınmışsa bunlar düzenlemelere yansıtılmış mıdır? Gazeteciler, yasaların yapım sürecinde gerçek manada tarafsız bir anlayış gösterebilmiş midir? Araştırma sürecinde ana sorunun yanında, bu tür sorulara da cevap aranmış ve elde edilen veriler bu doğrultuda incelenmiştir.

Çalışma çerçevesinde, Basın Kanunu'nda yapılan değişikliklerin basında temsilini incelemek amacıyla, yasal düzenlemelerin Meclis'te kabul edildiği tarihten bir ay öncesi ve sonrası olmak üzere, belirlenen gazetelerin tüm nüshalarının içerdiği haber ve yorumlar taranmıştır. Böylece kanunda yapılan değişikliklerin basında nasıl yer bulduğu, gazetecilerin kendi ortaya koydukları ürünler temel alınarak, ortaya konmaya çalışılmıştır. Düzenlemeden bir ay önceki gazetelerin taranma gerekçesi, gazetecilerin kanun tasarılarından haberdar olup olmadıkları, tasarıları bakış açıları ve istemedikleri bir düzenlemeye karşı ortaya koydukları tutumu anlama amacı taşımaktadır. Düzenleme sonrasındaki bir aylık inceleme ise basının konuya karşı yaklaşımını genel hatlarıyla yansıtmak için makul bir süre sayılmaktadır.

Nitel araştırma ile toplumsal süreçler ve örnek olaylar kendi sosyal bağlamında incelenebilir ve anlam yaratma ve yorumlama mümkün olabilir. Toplumsal olaylara birçok bakış açısından bakılabilir ve değişkenler yerine temalar, ayrımlar ve fikirler incelenebilir (Neuman, 2014: 232-233). Bu nedenle çalışmada betimleyici araştırma kullanılarak olaylar arasında herhangi bir ilişkinin var olup olmadığı, örneklemeden hareketle evren hakkında geniş bilgi sahibi olmak amaçlanmıştır. Betimleyici araştırmada olguların nedenlerinin değil, iki veya daha çok unsurun ilişkisel düzeyde birbirini nasıl etkilediği araştırıldığı için (Arslanoğlu, 2015) ve bu yöntemin tarihsel süreçte olan veya günümüzde de geçerliliğini koruyan bir durumu tasvir etmeyi/betimlemeyi amaçlamasından dolayı bu yöntem seçilmiştir (Erkuş, 2005'den aktaran Aykaç vd., 2014: 283).

Sosyal bilimlerde, nitel araştırmanın, bir şemsiye kavram olarak kullanılmasından dolayı herkes tarafından kabul edilen bir tanımını yapmak güçtür. Bununla beraber "nitel araştırmayı" gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, alguların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik bir süreci içeren araştırma olarak tanımlamak mümkündür (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 45-46). Geleneksel kuramlarda evrenselliğe önem verilir ve gerçekler

durağan olgular olarak kabul edilir. Oysa sosyal olgular için aynı durumdan söz edilemez. Sosyal olgular hiçbir zaman durağan değildir ve zamana göre değişkenlik gösterir. Bu nedenle nitel araştırmada kullanılan yöntemler, sosyal bilimlerin bu temel özelliklerini dikkate almaktadır. Nitel araştırma yöntemleri, sosyal olguların bu göreliliğini ve hareketliliğini bir an için de olsa elde etmeyi ve anlamayı sağlar. Bu yöntemler, araştırılan konuyu, ilgili bireylerin bakış açılarından görebilmeye ve bu bakış açılarını oluşturan sosyal yapıyı ve süreçleri ortaya koymaya olanak verir (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 46-47).

Betimleyici araştırma yöntemi ile var olan ortaya konular, tasvir edilir. Bu yöntem tanımlayıcı, durum saptayıcı araştırmalarda kullanılır. Olgunun oluş biçimini verir ve açıklamaya kaynaklık eder. Bu nedenle Demokrat Parti'den günümüze basın ile ilgili yasal düzenlemelerin ne olduğu ve hangi süreçlerden geçerek uygulamaya geçildiği; gazetecilerin yasal düzenlemeler ile ilgili değerlendirmelerinin basında nasıl yer bulduğu vb. soruların cevapları betimleyici araştırma yöntemi ile tespit edilmiştir.

Elde edilen veriler nitel araştırmalarda kullanılan betimsel analiz yöntemiyle çalışmaya aktarılmıştır. Betimsel analiz yöntemi, verilerin araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre organize edilmesine ve çalışmada kullanılan boyutların dikkate alınmasına imkân vermektedir. Veri analizinde üç yol önerilmektedir: Birinci yol, elde edilen verilerin orijinal formuna mümkün olduğu kadar sadık kalarak ve gerektiğinde araştırmaya katılan bireylerin söylediklerinden doğrudan alıntı yaparak betimsel bir yaklaşımla sunmaktır. Bu yaklaşımda, veriler ve ulaşılan sonuçlar birbirlerine anlatım olarak da benzetilmektedir. İkinci yol ise, birinci yaklaşımı da kapsayacak şekilde veriler betimsel bir yaklaşımla sunulur ancak buna ilave olarak bazı temalar ve temalar arası ilişkiler ortaya konur. Üçüncü yol ise, araştırmacı önceki her iki yaklaşımı temel alır ancak bunlarla sınırlı kalmayarak veri analiz sürecine kendi yorumlarını da dahil eder. Bu üç yaklaşım da tamamen birbirinden bağımsız değildir (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 251-259).

Bu çalışma kapsamında, örnekleme dahil edilen gazetelerde Basın Kanunu ile ilgili haber, yorum ve fotoğraflar incelenmiş, konuya dair karikatürler de değerlendirmeye alınmıştır. İnceleme sürecinde haber ve yazarların kişisel görüşlerinden ibaret olan yorum arasında bir ayırım yapılmasına özen gösterilmiş, haberlerin olduğu gibi, yorumsuz bir biçimde ve olayı olduğu gibi tanımlayan nitelikte verilmesine dikkat edilmiştir. Gazete ve gazetecinin tutumunun daha iyi anlaşılması amacıyla, haberin verilmiş tarzına, haberin içeriğine konu olan kişilere yönelik yapılan tanımlamalara ve haberin içerdiği mesajın yönüne bakılmıştır. Yazarların kişisel görüşünü yansıtan köşe yazılarında, konuya karşı tutumu ve konuya yaklaşım biçimi irdelenmiş, gazetenin yayın politikası ile yazarlar arasındaki görüş farklılıkları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmanın ilk bölümünde basın-siyaset ilişkisine, ikinci bölümünde ise Basın Kanunu'nda yapılan değişikliklere yer verilmiştir. Çalışmanın odak noktasında yer alan "Basın Kanunu'ndaki değişikliklerin yazılı basında temsili" konusu ise üçüncü bölümde ele alınmıştır. Örnek olay olarak Basın Kanunu'nda yapılan değişikliklerin, Cumhuriyet, Akşam, Hürriyet ve Milliyet gazetelerinin haber ve yorumlarında nasıl ele alındığı, yasal düzenlemeler karşısında gazetelerin nasıl bir tutum sergiledikleri ve bunu okuyucularına nasıl yansıttıkları incelenmiştir.

Elde edilen bulgular, nesnel bir biçimde verildikten sonra, genel değerlendirmeler kısmında, "olması gereken neydi?" sorusuna cevap aranmıştır. Sonuç bölümünde, elde edilen veriler yorumlanmış olaylar arasındaki neden sonuç ilişkilerine dair açıklamalar yapılmıştır. Bu bölümde kişisel görüşlere de yer verilerek, çeşitli önerilerde de bulunulmuştur.

1. BASIN VE SİYASET İLİŞKİSİ

Demokrasilerde basın, yasama, yürütme ve yargıdan sonra kamuoyu oluşturma işlevi sebebiyle dördüncü kuvvet olarak kabul edilmektedir. Basının bilgilendirme, eğitime, eğlendirme, kamuoyu oluşturma, siyasal yönetimi kamuoyu adına denetleme ve kamunun uğradığı zararları telafi ettirme gibi işlevleri basının dördüncü kuvvet olarak kabul edilmesinde etkilidir. Basının bu işlevlerini sağlıklı bir şekilde yerine getirebilmesi için, demokratik bir yönetim tarzının olması ve basının da görev ve sorumluluk duygusuyla hareket etmesi gerekmektedir.

Basın ve siyaset ilişkisinin tarihini eskilere dayandırmak mümkündür. İletişim sürecinin eski olması gibi, iletişim ve siyaset ilişkisi de birbirinden etkilenerek gelişmiştir. İnsanlar ve gruplar arasında meydana gelen iletişim, sosyal bir çerçevede gerçekleştiği için sadece bilgi vermez; aynı zamanda yönlendirip, ikna edip, duygulara seslenirken, siyaset, iletişimin bu özelliklerini kullanarak amacına ulaşmaya çalışır. İletişim de bu süreçte kitleleri yönlendirerek verilen mesajlara inandırır ve bu doğrultuda hareket etmek için kilit bir rol üstlenir (Özkan, 2006: 13).

Siyaseti, toplumdaki farklı sosyal sınıflar, çıkarlar ve taleplere sahip bireyler arasındaki paylaşım ve bölüşüm mücadelesi olarak tanımlamak mümkündür. Tanımdan da anlaşılacağı üzere siyasetin temelini, farklı çıkar ve düşünce odaklarının çekişmesinden doğan çatışma oluşturmaktadır. Bu çatışmanın temel sebebi ise, toplumdaki değerlerin ve kıt kaynakların paylaşılma çabası ve mücadelesidir. Bu paylaşımı kolaylaştırmanın yolu ise iktidara sahip olmaktan geçmektedir (Özkan, 2015).

Toplum içerisinde sağlıklı bir iletişimin olabilmesi için halkın siyasal yönetimde söz sahibi olması gerekir. Basının, iletişim sürecinde etkin olabilmesi ve vatandaş lehine hareket edebilmesi için de halkın yönetimi etken unsurlardan biri olmalıdır.

Demokrasi, halk iktidarı anlamına geldiğinden, demokratik bir sistemde kamuyu ilgilendiren bütün olayların açık bir şekilde cereyan etmesi ve kamuyla ilgili kararların açıkça tartışılması şarttır. Halkın etkin bir şekilde yönetime katılması, alınan veya alınacak olan kararlarda söz sahibi olması gibi temel ilkelerin kâğıt üzerinden uygulamaya geçirilmesi gerekmektedir. Açıklık-şeffaflık prensibinin bir gereği olarak her türlü işlem ve eylemin halkın gözü önünde gerçekleştirilmesi, alınan veya alınacak olan kararlara halkın katılımının sağlanması da demokrasinin bir gereğidir. Böylece karar alma sürecine doğrudan katılımı söz konusu olmayan kamunun, yokluğu kısmen telafi edilerek, dolaylı yoldan ilgi ve katılım sağlanmaya çalışılmaktadır (Akşit, 2012: 15 ve Işık, 2005: 114).

Demokrasinin, enformasyon ve iletişim olmadan varlığını sürdüremeyeceği yaygın şekilde kabul gören bir görüştür. Demokrasinin gerçekleşebilmesi, toplumdaki bireylerin ya da grupların kamusal etkinliklere katılımıyla mümkündür. Demokrasinin gereği olarak, bireylerin ve kurumların kendilerini kamu önünde ifade edebilmeleri ve doğru enformasyona ulaşabilmeleri gerekmektedir. Medya tarafından sürdürülen enformasyon akışı, siyasetin alanını genişletir ve siyasetçilerin bu alana tek başlarına hâkim olmalarını engeller (Encabo, 2002: 443-444).

Demokratik toplumlarda halkın en temel bilgi kaynaklarından biri, kitle iletişim araçlarıdır. Yerel, ulusal ve uluslararası boyutta meydana gelen-gelişen olay ve olgularla ilgili topluma haber ve bilgi sunan medya, söz konusu olay ve olguların algılanma ve tepki biçimleri üzerinde etkili olmaktadır. Halkın olay ve olguları doğrudan gözlemlemesi çoğu kez mümkün olmadığından, halk adına bunları gözlemleyebilecek güce sahip olan medya, yeniden kurguladığı bu olay ve olguları halka sunabilmektedir. Böylece bireyler, kişisel deneyimleri dışında kalan dünyayla ilgili olay ve olguları büyük ölçüde medyanın kendilerine yansıttığı biçimde kavradığından, bireylerin maddi varoluşlarının imgesel ilişkileri de medya tarafından belirlenmektedir (Kaya, 2001: 63'den aktaran Işık, 2005: 116).

Günümüzde, kitle iletişim araçlarının kitleleri yönlendirmedeki başarısı, sosyal bilimciler için ilgi çekici bir konudur (Güngörmez, 2002: 2). Özellikle 21. yüzyılda medya ve siyaset ilişkisi, en çok tartışılan konulardan birisi olmuştur. Gelişen teknoloji ile birlikte medyanın toplumsal yaşamı etkilemedeki gücünün artması, siyaset ve medya arasındaki ilişkiler ağının da karmaşık bir yapıya bürünmesine neden olmuştur. Medyanın kitleye dönük doğası, siyaset kurumunun en çok önem verdiği konu olmuş; medya ve siyaset ilişkisinde siyasal mekanizmaların daha fazla sürece dâhil olmalarına neden olmuştur. Özellikle toplumsal destek arayışında olan siyasal örgütlenmeler ve gruplar, medya üzerinden kendi değer yargılarını ve fikirlerini topluma aktarmak için medyanın olanaklarını kullanmışlardır. Bu süreç, medya ve siyaset ilişkisinde, medya içeriğinin siyasallaşmasına neden olurken; medya örgütlenmelerinin de siyasal pozisyonlar alarak, belirli siyasal kimliklere bürünmelerine sebep olmuştur. Medya, artık kamuoyunu güdümlenen bir araç olmuş; aynı zamanda medyadan kamuyu edilgen tüketiciler haline getiren bir aygıt olarak söz edilmeye başlanmıştır (Gölcü, 2009: 82). Medya ve siyaset arasındaki ilişkinin siyasal bilgilendirme düzeyinde önemi de oldukça büyüktür. Kitle iletişim araçları, bireylere bir günde aşırı oranda enformasyon vermektedir. McCombs ve Shaw'a göre medyanın insanlar arasındaki bilgi değişimini etkileme gücü, kitle iletişimi araçlarının en önemli yanlarından birisini oluşturmaktadır (Arklan ve Karakoç, 2013: 325-363)

Medyanın bu gücü, demokratik kurumların işlemesine imkân verirken aynı zamanda bu gücün kötüye kullanılmasına da neden olmaktadır. Medyanın bu güçlü yanı, iktidarda bulunanları yıpratmak, seçimleri manipüle etmek, bir ideolojiyi yaymak ya da demokrasiyi kesintiye uğratmak için kullanılabilir. Kitle iletişim araçlarının toplumsal yaşamın etkin bir parçası olmasıyla birlikte politik, kültürel gündemi de belirlemesi kaçınılmaz hale gelmiş, gündelik yaşam medya tarafından belirlenmeye başlanmıştır. Toplumlardaki kültürel, ekonomik toplumsal vb. yenilikler, değişiklikler ve olaylar, kitle iletişim araçları aracılığıyla gündeme getirilmekte ve yine kitle iletişim araçları tarafından gündemden düşürülmektedir (Güngörmez, 2002: 2).

Siyasal süreçte de medyanın, siyasal gündemi belirlediği ve propaganda sürecini etkili kullanabildiği bilinen bir gerçektir. Medya, eşzamanlı olarak olaylar ve hikâyeleri üretirken, olayları haberleştirerek aktif bir rol içine girebilmektedir (Terkan, 2005: 2-3). Örneğin, yazılı basın, broşürler ve propaganda I. Dünya Savaşı'nda büyük önem kazanmıştır. Savaş sırasında uçaklardan siperlere broşürler atılması, uygulanan propaganda yöntemlerinin en yaygın olanıdır. II. Dünya Savaşı yıllarının en önemli iletişim aracı ise hiç kuşkusuz radyodur. Savaş, dünyanın her yerinde hem askerleri hem de kamuoyunu bilgilendirmek amacıyla kurulan radyo istasyonları aracılığıyla takip edilmiştir (İlhan ve Dirik, 2011: 64). Siyasal iktidar, mevcut konumlarını güçlendirmek/koruyak için medyayı bir kalkan olarak kullanmıştır.

Zaman içinde toplumsal yapıların oluşmasının bir numaralı etkeni olmuş olan kitle iletişim araçları, düzen içinde pek çok güç elde etmiş ve bu güç sayesinde toplumda yeni dengelerin oluşmasında aktif roller

oynamıştır. Bu açıdan, medya ve siyaset, kamusal hizmet yapan, toplum tarafından görevlendirilen alternatifsiz bir sistem olarak görülmektedir. Bu bakımdan iki kurum da çalışmaları, toplum adına yürüttüğünü söylemektedir. Bu açıdan kaçınılmaz bir diyalektik ilişki içinde bulunan kurumlar, toplumsal sistemdeki ilişki ve etkileşimler, birbirine bakış açıları ve toplumsal çıktıları açılarından incelenebilir (Kaya, 1985: 3 ve Damlapınar, 2007: 113'den aktaran Akdağ, 1-2).

Basının siyaset ile ilişkili olan bu yapısı, aynı zamanda siyasal sistemin basın üzerinde etkili olmasını da beraberinde getirmektedir. Medya ve siyaset ilişkisini belirleyen/gösteren en önemli unsurlardan biri, basın ile ilgili yapılmış yasal düzenlemelerdir. Siyasal rejim, aynı zamanda basının rolünü belirlemede ve bu doğrultuda basına çeşitli yasal düzenlemeler getirebilmektedir.

Medya ve siyaset, günümüzde birbirinden ayrılamayan iki kavramdır. Medya ve siyasetin iç içeliği, karşılıklı belirleme ilişkisi içinde tanımlanabilir. Günümüzde, medya ve siyaset ilişkisi, iki tarafın tarihsel süreç içinde değişimi ile gerçekleşmiştir. Bunlardan ilki, demokrasinin, temsili demokrasilere dönüşmesi; diğeri ise yüz yüze konuşmanın, medya iletişimi ile yer değiştirmesidir. Medya ve siyaset ilişkisi, bu dönüşümün hikâyesidir. Medya ve siyasetin kendiliğinden ilişkisi karşılıklı bağımlılık ilişkisidir. İletişimin siyaseti biçimlediği, herkesin kabul etmek zorunda kaldığı bir gerçektir. Siyaset de anayasa, yasa ve hukukî düzenlemeler ile iletişim alanını düzenlemektedir. İletişim özgürlüğü, demokratik toplumlarda kabul edilen en temel hakktır. İletişim özgürlüğü de siyasi sistemi tanımlayan anayasalarca güvence altına alınabilir (Yaşın, 2013: 4).

İktidar tarafından bir güç olarak kabul edilen medya; yine iktidar tarafından kontrol altına alınmaya çalışılmaktadır. Bu doğrultuda yapılan yasal düzenlemeler de siyasal iktidarlara göre değişiklik göstermekte ve bu yasal düzenlemeler aracılığıyla basın denetim altında tutulabilmektedir.

Medya - siyaset ilişkisinde sadece medyanın etkinliği söz konusu olabileceği gibi, siyaset kurumunun da etkin olduğunu düşünmek gerekir. Siyasetin medyayı etkileme sürecinde siyaset kurumunun medyaya bağımlılığı önemli bir etken olarak süreci etkilemektedir. İktidar olmak isteyen grupların, halkın güvenini kazanmak ve halkı kendi gerçekleri doğrultusunda bilgilendirmek amacı, bir anlamda siyasi çevrelerin de basına belli oranda bağımlı kalmasını gerektirmektedir. Özellikle de baskı yerine iknayı ön plana alan demokratik rejimlerde bu daha da önemlidir. Gerçekten de gerek kendi iç işleyişinde, gerek yurttaşlarla ilişkilerinde iletişimde aksama, tıkanma ya da gecikme olması, iktidarın ortak çabayı yönetme/yönlendirme yeteneğini sınırlar (Eyüboğlu, 1999: 44'dan aktaran Güneş, 2014: 2).

Medyanın gücünün belki de en sağlam dayanağı, siyasetle yakın ilişkisinin ona sağladığı güçtür. Kamu adına hareket ettiği, bu yüzden özgürlüğünün her şeyin üstünde olduğu söylemi, medyanın varlığının haklı gerekçelerinden birisini oluşturmaktadır. Ancak, medyanın temasta bulunduğu kişi ve kurumlarla ilişkilerini nasıl yürütmesi gerektiğine ilişkin yaptırımı bulunan kurallar bulunmamaktadır. Bu boşluklar, etik kurallarla doldurulmaya çalışılsa da, daha önce belirtildiği gibi, etik kuralların diğer belirleyici etkenleri aşabilecek yaptırımları yoktur. Bu durumda medya siyaset ilişkileri, tarafların rızasına dayanan, gönüllü ilişkiler çerçevesinde sürmekte; uygulamada karşılıklı kullanıma varan, çoğunlukla da bildirgelerde öngörülen etik kuralların göz ardı edildiği ilişkiler yaşanmaktadır. İtirazlar veya şikâyetler, ancak iki taraftan birinin çıkarlarına dokunulduğunda ya da birbirlerinin eylem alanlarına girdiklerinde açığa çıkmaktadır (Ünlüer, 2006: 5).

Tarih boyunca yönetimler, kendi iktidarlarını korumak ve devam ettirmek için iç ve dış tehditlere karşı çeşitli tedbirler almışlardır. Basına karşı yasal ve ekonomik önlemler, bu tedbirlerin başında gelmiştir (Özsoy, 2005: 55). İktidar - basın ilişkileri bağlamında her toplumda ve her dönemde yaşanan çeşitli sorunlar, basının dördüncü güç olarak kendini kabul ettirmeye başlamasıyla iktidarı elinde bulunduranların denetleme isteklerinin artmasına ve daha yoğun sorunlar yaşanmasına neden olmuştur. İktidar sahiplerinin, iktidarlarını sürdürmek ve meşruiyetlerini sağlamak için düşünce ve inançlarının kamuoyuna duyurularak, kamuoyunun desteğini sağlamaları yaşamsal niteliktedir. Bununla birlikte basının kamuoyu oluşturma ve yansıtma özgürlüğü hiçbir zaman sınırsız olmamış, bu özgürlüğün sınırları, düşünce ve inanç özgürlüğünün sınırlarıyla çizilmiştir. Siyasal iktidarların basının kamuoyunu oluşturma işlevinden yararlanabilmeleri için, basın özgürlüğünü sağlamak gibi bir görevi de yerine getirmeleri gerekmektedir (Yıldız, 1996: 481).

Halkın özgür haber alması, düşünce ve görüşlerin özgürce iletilmesi, siyasi yetkinin de içinde bulunduğu tüm kurum ve kuruluşların serbestçe eleştirilmesi, ancak kitle iletişim araçları ile gerçekleşebilir. Bu çerçevede, içinde bulunduğumuz yüzyılda tüm dünyanın kabul ettiği tartışmasız bir gerçek vardır: Basın özgürlüğü, sadece gazetecinin kendini ifade edebilme özgürlüğü değil, aynı zamanda halkın haber alma özgürlüğüdür. Basın, halkın gözü, kulağı ve sesi olma anlamında çağdaş demokrasinin güvencesi ve temel kaynağıdır (Gezgin, 2014: 166).

Halkın gören gözü konumunda olan basın araçları, siyasal seçimlerde, gündelik hayatta toplumsal yaşantının vazgeçilmez unsurudur. Böyle bir etkin güce sahip olan araçların da tamamen bağımsız olması beklenemez. Bu gücün birtakım düzenlemelere tabi olması, demokratik toplum için gereklidir.

Günümüzde siyasi iktidarlar, basını çoğu zaman kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaktadır. Gerçek basın özgürlüğü için devlet ve siyasi iktidarlar gerekli yasal-hukukî düzenlemeleri yapmalı, basın özgürlüğünü sınırlandıran gerekçeli yasalarda açık bir ifadeyle belirtilmelidirler (Büyükbaykal, 2005: 78-79). Ancak bu düzenlemeler de siyasal iktidarların çıkarları için değil; kitle iletişim araçlarını geliştirmek ve yeniden düzenlemek için olmalıdır.

2. BASIN KANUNU'NDA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER

2.1. Osmanlı'dan Çok Partili Döneme Kadar Yapılan Yasal Düzenlemelere Genel Bakış

Osmanlı'da gazetenin toplumsal bir yapıda etkinliğinin artması ile birlikte basın araçlarında, diğer bağımsız değişkenler gibi gelişmeler olmuştur. Kitle iletişim araçlarının gelişimi, bu araçların yasal olarak düzenlenmesi sonucunu da beraberinde getirmiştir.

Bu dönemde özellikle Tanzimat'ın getirdiği eşitlik ve kanunlara dayanan uygulama ilkelerinin çiğnediğini ileri süren yabancı basın mensupları, kapitülasyonlardan faydalanmak istemiştir. Yabancı gazeteleri ve gazetecileri cezalandırma veya yasaklama teşebbüsleri karşısında, yabancı devlet elçilerinin basın hürriyetinin sınırlarını belirleyici bir kanun bulunmaması ve kendi konsolosluk mahkemelerinde muhakeme edilmek istemeleri nedeniyle 1864 yılında Matbuat Nizamnamesi çıkarılmıştır (Çakır, 2007: 34). Matbuat Nizamnamesi'nin yürürlüğe girmesinden önce basında yaşanan rahatlık, nizamnamenin kabul edilmesiyle birlikte sona ermiş, gazeteler Hükümetin denetiminde yayın hayatlarını sürdürmek zorunda bırakılmıştır. Basına hukukî bir düzen vermeyi ve basın faaliyetlerini hukukî bir çerçeve içine almayı amaçlayan 1864 tarihli 35 maddelik Matbuat Nizamnamesi, 1852 tarihli Fransız Basın Yasası'ndan etkilenerek hazırlanmıştır (Akgün, 2007: 35).

Basına getirilen bu sınırlamalar, ara kararnamelerle Birinci Meşrutiyet'in ilanına kadar sürmüş ve Meşrutiyet'in ilan edilmesi ile birlikte yeni basın kanunu çalışmaları yapılmış, fakat yürürlüğe girmemiştir. II. Meşrutiyet'in ilanına kadar olan bu süreçte, gazete ve dergilerin siyasal iktidarla ilişkileri önemli seviyelere ulaşmış hatta bu dönemde bazı gazeteci ve yazarlar, siyasal rejimin değişmesi doğrultusunda yayın faaliyetlerine girişmişlerdir. Basına yönelik denetimler yüzünden yurt içinde yayın faaliyetinde bulunamayanlar ise yurt dışına çıkarak Fransa, İngiltere, Avusturya, Belçika, İsviçre, Hollanda, Mısır ve İtalya gibi Osmanlı ile ilişkileri iyi olmayan ülkelerde; Osmanlı ve Sultan II. Abdülhamit aleyhinde, hürriyet, eşitlik, meşrutiyet gibi söylemler etrafında gazete ve dergi çıkarmışlardır (Çakır, 2002: 40-41; Topuz, 2003: 41-43).

II. Meşrutiyet'in ilanıyla her alanda olduğu gibi, basın alanında da dizginsiz bir atılım, yayın çeşnisi, fikri atmosfer oluşmuştur. Her türlü yayının baskı öncesi kontrolü kendiliğinden kalkmış, yayın sonrasında da suçlar hiçbir cezaya tabi tutulmamıştır. Bu ortamda da gazeteler 25 Temmuz 1908'de sansüresiz ve özdenetimsiz çıkmıştır. Gazetelerin bu ortak hareketi, basın rejimini değiştirmiş ve basın tarihinde yeni bir dönem başlamıştır. Basında patlamanın olduğu 1908-1909 yıllarında yalnızca İstanbul'da 353 gazete ve dergi yayımlanmıştır (Çakır, 2007: 35; Arabacı, 2010: 114).

Rejimin değişmesi ile birlikte yeni bir basın kanunu hazırlıkları başlamış ve 14 Temmuz 1909 tarihinde yoğun tartışmalar neticesinde Matbuat Kanunu kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. Kanunun önemli özelliği ise gazete çıkarmak için önceden izin alma zorunluluğunu ortadan kaldırması olmuştur (Topuz, 2003: 85-87).

Milli mücadelenin kazanılmasıyla birlikte, 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet ilan edilmiş ve yeni rejimle birlikte basının da işlev ve görevleri değişmiştir. Özellikle Cumhuriyet sonrası toplumu biçimlendiren, yönlendiren Tek Parti yönetimi, basını da çeşitli şekillerde denetimi altına almaya ve bu gücü kendi ideolojik amaçları doğrultusunda kullanmaya çalışmıştır (Demir, 2007: 107).

1924 Anayasası'nda basına özgürlük verilmesine rağmen, basında muhalif seslerin artması ve Şeyh Sait ayaklanmasının meydana gelmesi üzerine, 4 Mart 1925'te Takrir-i Sükûn Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanun ve daha sonra çıkarılan kararnamelerle birlikte, basın ve haberleşme denetim altına alınmıştır. Ayrıca kapatılan gazetelerin yöneticilerinin İstiklal Mahkemeleri tarafından tutuklanması ve yargılanması da basında korku havası oluşturmuş ve muhalif gazete ve dergiler susmayı tercih etmiştir (Salihpaşaoğlu, 2007: 133-134).

1930 yılında Serbest Fırka deneyimi ülkede Mustafa Kemal Paşa önderliğinde gerçekleştirilen inkılâpların halkın tümü tarafından yeterince anlaşılmadığı iddiasını öne çıkarmış ve basınla ilgili bir düzenleme yapılması gerektiği fikri yeniden ortaya atılmıştır. Bu amaçla, tek partili rejimin iktidarını daha da güçlendirmek amacıyla 25 Temmuz 1931 yılında Matbuat Kanunu çıkartılmıştır (Yılmaz ve Doğaner, 2007: 7).

Cumhuriyet döneminin basın ile ilgili ilk yasal düzenlemesi olan Matbuat Kanunu 1946 yılına kadar bazı değişikliklerle birlikte yürürlükte kalmıştır. Kanunun önemli hükümleri şu şekildedir (Topuz, 2003: 158-159):

- Gazete ve dergi çıkarmak için ruhsat almak gerekmez, yalnız hükümete bildiri verilir.

- Vatan, Milli Mücadele, Cumhuriyet ve Devrim düşmanlığı yüzünden hüküm giymiş olanlar veya Milli Mücadele’de işgal altında düşman emellerine hizmet edici yayın yapmış olan kişiler gazete çıkartamazlar.

Ayrıca kanunla, gazete yöneticilerinin yükseköğrenim mezunu olması şartı getirilmiş ve gazete, dergide çalışanların isimlerinin hükümete bildirilmesi gerekli kılınmıştır.

Topluma yeni bir kimlik kazandırma ve yeni değerleri benimsetme doğrultusunda basına da önemli görevlerin yüklendiği bu dönem, otoriter kuram uygulamaları olarak tarihe geçmiştir. Belirtilen nedenlerden dolayı da basın ulusal çıkarlara hizmet etmesi beklenmiştir (Işık, 2007: 146).

Osmanlı’nın son dönemlerinden, Cumhuriyet’in ilan edildiği tarihe kadar olan bu süreçte görüleceği üzere, basın siyasal iktidarlardan bağımsız hareket etmemiş; siyasal iktidarların denetimi ve kontrolü altında olmuştur. 1946 yılına kadar tek partili sistem içerisinde, özellikle Takrir-i Sükûn kanunuyla, tek parti sistemi ve onun istibdatçı yaklaşımı egemen olmuş, medya da bazen zorunlu olarak bazen de kendi menfaatleri sebebiyle iktidarın yanında yer almıştır (Ceylan, 2012: 49).

Genel olarak özetlemek gerekirse; basın faaliyetleri Osmanlı Dönemi’nde sarayın, Cumhuriyet Dönemi’nde ise, siyasal iktidarların ve devletin daima etkisi altında olmuştur. Bu etki, gelişmelere göre bazı zamanlarda azalsa da hiçbir zaman tamamen ortadan kalkmamıştır. Nitekim çeşitli dönemlerde oluşturulan yasal çerçeveler de siyasetin bu etkisini gösterir ve devam ettirir nitelikte olmuştur (Özgen, 2005: 22).

2.2. 5680 Sayılı Basın Kanunu

Türk siyasi tarihinde, 1946-1950 yılları arasındaki dönemden “Demokrasiye Geçiş Süreci” olarak söz edilmektedir. Tek parti iktidarının sona yaklaşması ve özgürlük fikirlerinin toplumsal yaşantıda yer bulması nedeniyle basın hayatında büyük bir canlanma göze çarpmaktadır. Bu gelişmelere kayıtsız kalmayan CHP iktidarı, hem yurt içi hem de yurt dışından gelen baskılar üzerine gazeteler ile ilgili yasal düzenlemelerin oluşturulması için çalışmalara başlamıştır. Bu dönemde yapılan ilk düzenleme ise Matbuat Kanunu’ndaki değişikliklerdir. 1931 tarihli Matbuat Kanunu’nun “Memleketin umumî siyasetine dokunacak neşriyattan, dolayı İcra Vekilleri Heyeti karar ile gazete veya mecmualar muvakkaten tatil olunabilir.” içerikli, bakanlar kuruluna gazete kapatma yetkisi veren 50. Madde, 13 Haziran 1946’da Meclis’te kabul edilen tasarıyla değiştirilmiş; böylece gazete kapatma yetkisi yargıya devredilmiştir. 18 Haziran 1946 yılındaki Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren yasanın ilanının ertesi günü basın ile ilgili af yasası çıkartılmıştır (Akın, 2009: 99). Yine aynı tasarıda yer alan “Basın Birliği’nin Kaldırılması Hakkında Kanun” ile Basın Birliği feshedilmiştir. Bu değişikliklerle birlikte, kanunun ilk hâlinde yer alan ve basın özgürlüğünü tek başına bile ortadan kaldıracak esnek bir kriter yerine, daha objektif ve somut bir kriter getirilmiştir (Sahilpaşaoğlu, 2007: 153).

Çok partili döneme geçişte yapılan bir diğer düzenleme, sıkıyönetim idaresinin uzatılmasıdır. 4 Aralık 1946 tarihinde Meclis’in gündemine Başbakan Recep Peker imzasıyla bir Başbakanlık Tezkeresi daha getirilmiştir. Bu tezkere ile İstanbul, Edirne, Kırklareli, Tekirdağ, Çanakkale ve Kocaeli illerinde 23 Kasım 1940 tarihinde ilan edilmiş ve en son 1946 sayılı kararla 23 Aralık 1946 tarihine kadar uzatılmış bulunan sıkıyönetimin, bu tarihten başlayarak altı ay daha uzatılması için gereğinin yapılması bir kez daha istenmiş ve bu karar CHP’li vekillerin oylarıyla kabul edilmiştir (Uca, 2009: 376).

1948 yılında sıkıyönetim idaresinin bitmesi ile birlikte, gazetecilerden gelen baskı üzerine, yeni basın kanunu ile ilgili çalışmalar başlatılmıştır. Günün ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir kanun hazırlanması için komisyon oluşturulmuş; bu komisyonda ise Enis Tahsin Til, Refik Halid Karay, Cihad Baban, Mehmet Ali Sebük gibi gazeteciler yer almıştır. Komisyon, hükümete yapılması gereken değişikliklerle ilgili bir rapor vermiş ve 1949’da Adalet Bakanlığı’nda yeni bir Basın Kanunu hazırlanmıştır. Ancak hazırlanan kanun tasarısı TBMM’ye gönderilmeden 14 Mayıs 1950 seçimleri yapılmış ve Demokrat Parti iktidara gelmiştir (Yeşilçayır, 2011: 152).

14 Mayıs 1950 seçimlerini Demokrat Parti kazanmış, Adnan Menderes’in iktidara gelmesiyle birlikte basın alanında hürriyet ortamı oluşmuştur. Yeni ve günün ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir basın kanunu için çalışmalara başlanmış ve İstanbul Gazeteciler Cemiyeti’nin belirlediği gazetecilerle hükümet bir taslak üzerinde anlaşmışlardır. Yeni hükümet, kuruluşundan çok kısa bir süre sonra Cumhuriyet döneminin ilk basın yasası olan 1931 Matbuat Kanunu’nu ve değişikliklerini yürürlükten kaldırmıştır. 5680 sayılı Basın Kanunu, 15 Temmuz 1950’de Meclis’te kabul edilerek 24 Temmuz’da yürürlüğe girmiştir. İki geçici olmak üzere toplam 46 maddeden meydana gelen 5680 sayılı Basın Kanunu, 1931 Matbuat Kanunu’nun hükümete tanıdığı geniş yetkileri kaldırmıştır. Artık gazete çıkarmak için izin almak gerekmiyor; bildirimde bulunmak yeterli görülüyordu. Basın suçları Toplu Basın Mahkemeleri’nde yargılanacak ve bu, basın için bir güvence niteliği taşıyacaktı. Gazete sahipleri, yayımlanan haber ve yazılardan dolayı ceza sorumluluğu taşımayacaklardı (Resmî Gazete, 24 Temmuz 1950, Sayı 7564).

5680 sayılı Basın Kanunu önceki kanunlara göre daha özgürlükçü bir yapıya sahiptir. Bu kanunla birlikte, 1881 sayılı Kanun’la kurulan güdümlü basın anlayışı terk edilmiş ve hükümetin basın üzerindeki

denetim yetkisi kaldırılmıştır. Kanunun basına ve basın özgürlüğüne bakışını ortaya koyması bakımından, 1. Maddesinin birinci fıkrasında yer alan ve basın özgürlüğünü temel bir ilke olarak kabul edildiğini gösteren "basın serbesttir" ifadesi önemlidir. Kanunen evlenmeleri yasaklanmış kişiler arasındaki cinsel ilişkilerle ilgili haber ve yazılarla birlikte, intihar vakaları hakkında haber kastını aşan ve okuyanları etki altında bırakacak nitelikteki yazı ve resim yayımlamak, suç sayılmış, basın suçları ile ilgili davalar için yargılama süreleri yeniden düzenlenmiştir (Salihpaşaoğlu, 2007: 154-155).

Hafif para cezası, ağır para cezası ve hapis olmak üzere üç çeşit cezai yaptırım öngören bu kanunda ayrıca şu düzenlemeler de yer almıştır:

- "Kötü Ünlü" kişilerin gazetecilik yapmalarını yasaklayan ve her türlü yoruma elverişli eski maddeler yeni kanuna girmemiştir.

- Basın suçlarının yargılanmasından özel mahkemeler sorumlu olmuşlardır. Böylece gazeteciler yıllarca süren davalardan kurtulmuşlardır.

- Cevap hakkı yeniden düzenlenmiş ve gazetelere gönderilen her çeşit cevap ve düzeltme yazılarının anlamsız ve gülünç bir şekilde basılmasını önlemek amacıyla mahkemelere bazı yetkiler tanınmıştır (Tokmak, 2007, 59-60).

5680 sayılı Basın Kanunu'nu ile birlikte aynı gün kabul edilen matbaalar kanununa göre ise matbaa açılmadan önce matbaanın merkezinin bulunduğu yerin en büyük mülki amirine beyanname verilmesi gerekmektedir. Kanunda ayrıca matbaa tarafından basılan eserlerden ikişer adedinin basımın sona erdiği günün çalışma saati içinde bulunulan yerin Cumhuriyet Savcısı ile en büyük mülki amirine vermeleri öngörülmüştür (Erman-Özek, 2000: 7-25). Aynı dönemde hükümet, basın suçlarını da içeren bir af kanunu çıkararak, CHP iktidarı döneminde yargılanan gazetecileri cezaevi tehdidinde kurtarmıştır. Bu kanunla, 15 Mayıs 1950 tarihinden önce işlenen suçlar hakkında takibat yapılmayacağına hükmedilmiş ve kesinleşmiş cezaların infaz edilemeyeceği karara bağlanmıştır. Kanunda ayrıca, yürürlüğe girmesinden evvel istenip de, 37. Maddede günlük yayınlar hakkında dava ikamesi için gösterilen sürenin geçtiği hallerde, 1881 sayılı Matbuat Kanunu gereğince altı aylık süre bitmemiş ise de, yürürlük gününden itibaren bir ay içinde dava açılabilceği hükmünü getirmiştir (Kaya, 2010: 96).

2.3. 1953 Düzenlemesi

1953 yılına gelindiğinde hükümetin basına ilgili fikirlerinde büyük bir değişim olmuş ve basına karşı yeni tedbirler alınmasını öngören yasa teklifleri sunulmuştur. 23 Ocak 1953 tarihinde kabul edilen 6026 sayılı Yasa ile Basın Kanunu'na bir madde ilave edilmiş, kamu kurumlarının çıkardığı süreli yayınlarda, eseri üreten kişiyle birlikte kurumun amirleri sorumlu tutulmuştur (Resmî Gazete, 31 Ocak 1953, Sayı 8323). 13 Şubat 1953'te kabul edilen ve 23 Şubat yürürlüğe giren 6051 sayılı Kanun ile 5680 sayılı Basın Kanununun 36. Maddesinin birinci fıkrası değiştirilmiştir. Buna göre, "Bu kanunda yazılı olan veya basın yolu ile işlenmiş bulunan bütün suçlardan ötürü sivil şahıslar hakkında ağır cezayı gerektiren davalar, ağır ceza mahkemelerinde ve diğerleri asliye ceza mahkemelerinde görürülür." hükmü getirilmiştir. Bu kanunlardan en önemlisi; 1953 Temmuz'unda kabul edilmiştir: Daha önce sıfat ve hizmetlerinden dolayı bakanlara yapılan hakaretin takibi şikâyete bağlıyken, bu düzenlemeden sonra savcının, bakanın olurlarını alarak re'sen takibine bırakılmıştır (Resmî Gazete, 23 Şubat, Sayı 8342).

2.4. 1954 Düzenlemesi

DP'nin basına yönelik baskıcı tutumu 1954 yılında devam etmiştir. 9 Mart 1954 yılında Meclis'e getirilen ve büyük tartışmalara neden olan "6334 sayılı Neşir Yoluyla Veya Radyo İle İşlenecek Bazı Cürümler Hakkındaki Kanun" kabul edilmiştir. Aynı tarihte Basın Kanunu'nun 36. Maddesi bir kez daha değişikliğe uğramış, basın suçlarının hangi mahkemelerde görüleceği belirlenmiştir. Her iki düzenleme 17 Mart 1954'te Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Resmî Gazete, 17 Mart 1954, Sayı 8660).

2.5. 1956 Düzenlemesi

1956 yılına gelindiğinde, basını ilgilendiren yasaların daha da katı bir hale getirildiği görülmektedir. 1954 yılında çıkarılan "6334 sayılı Neşir Yoluyla Veya Radyo İle İşlenecek Bazı Cürümler Hakkındaki Kanun", bu tarihte değişikliğe uğrayarak, "Neşir Yoluyla veya Radyo ile Yahut Toplantılarda İşlenen Bazı Cürümler Hakkında Kanun" adını almıştır. Bu düzenleme, Basın Kanunu değişikliğiyle birlikte, 7 Haziran 1956'da kabul edilmiş ve 8 Haziran'da yürürlüğe girmiştir. Bu yasa, "namus, şeref ve saygınlığa dokunacak, resmî sıfatı olanları küçük düşürecek nitelikte yayınlarla devletin saygınlığına dokunacak, halkın devlete güvenini sarsacak ve zorunlu ihtiyaç maddelerinin fiyatlarının değişmesine yol açacak nitelikte yazıları cezalandırmak" amacıyla çıkarılmıştır. Neşir yoluyla veya radyo ile namus, şeref ve haysiyete tecavüz edilmesi veya hakarete bulunulması bir yıldan üç yıla kadar hapis, 3 bin liradan 10 bin liraya kadar para cezası gerektiren suçlar haline getirilmiştir (Resmî Gazete, 8 Haziran 1956, Sayı 9327).

Bu suçlar, içerdiği yoruma açık ve belirsiz unsur ve ibareler nedeniyle, haberlerin ve olayların yorumlanmasını ve eleştiri hakkının kullanılmasını zorlaştırıcı nitelik taşımaktaydı. Bu tarz hükümlerin genellikle bir tereddüt hâli yarattığı; bu hâlin ise özgürlüklerden yararlanmayı engellediği ve eleştiri hakkını

fiilen daralttığı bilinmektedir. Uygulandığında tek başına bile basın özgürlüğünü ortadan kaldırmaya yetecek bu düzenlemelerle yetinmeyen siyasal iktidar, Basın Kanunu'nu da değiştirme yoluna gitmiştir. Aynı tarihte kabul edilen ve aynı tarihli Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 6733 sayılı Kanun'la birlikte; sorumlu müdür, yayın sahibi ve süreli yayınlarda muhabir olabilmek için aranan şartlar ağırlaştırılmıştır. Basın yoluyla işlenen suçlarda cezai sorumluluğunun kapsamı olabildiğince genişletilmiş, cevap ve düzeltme hakkının kullanılması ile ilgili maddeler gazetelerin aleyhine olacak biçimde değiştirilmiştir. Basın Kanunu'nun 30. Maddesine "Türk Ceza Kanunu'nun 141. ve 142. Maddeleri ve Neşir Yoluyla veya Radyo ile Yahut Toplantılarda İşlenen Bazı Cürümler Hakkındaki Kanun hükümlerinin tatbiki suretiyle mahkûmiyet hâlinde bir aydan üç aya kadar mevkutenin neşriyatının tatiline de karar verilir." fıkrası ile "Neşriyatı tatil edilen mevkutenin sahip veya mesulleri tatil müddeti içerisinde başka bir adla mevkute çıkaramazlar." fıkrası eklenerek gazetecilere hareket alanı bırakılmamıştır. Yapılan değişiklikler bununla da sınırlı kalmamış; haber çerçevesini aşan ve okuyanları etki altında bırakacak intihar olaylarını ve olaya ilişkin resimlerin yayımını yasaklayan 32. Madde genişletilerek memleket ahlakını, aile düzenini bozacak veya cürüm işlemeye teşvik veya tahrik edecek şekilde heyecan uyandıracak ayrıntılı açıklama ile gerçek ya da hayali olayları hikâye ve tasvir etmek de yasaklanmıştır (Salihpaşaoğlu, 2007, 158-159). Yapılan bu düzenlemeler nedeniyle gazeteciler üzerindeki baskı artmış, yapılan birçok yayın soruşturma ve dava konusu olmuştur. Birçok gazetenin kapatıldığı, birçok gazetecinin hapis cezası ile cezalandırıldığı bu dönemde ki davalar; Türk basın tarihinde "Pulliam Davaları" olarak adlandırılmıştır (Topuz, 1996: 116).

Tek parti döneminin bitmesiyle birlikte çok partili hayata geçen Türkiye'de basın ile ilgili yeni kanun çalışmaları yapılmaya başlanmıştır. Demokrat Parti'nin seçimleri kazanmasıyla birlikte basına yeni özgürlükler getirilmiş ve basında bayram havası yaşanmıştır. Gazetecilere getirilen yasal haklar ile birlikte Demokrat Parti, bu süreçte basını yanına çekmeyi başarmıştır. Fakat Demokrat Parti döneminde yaşanan bazı siyasal, toplumsal ve ekonomik gelişmeler, partinin basına bakışını değiştirmiş ve bu iktidar tarafından yapılan yasal düzenlemelerde değişikliklere gidilmiştir. 1953, 1954, 1956 ve 1957 yıllarında yaşanan bu düzenlemelerle birlikte basın iktidar partisi tarafından sıkı bir biçimde kontrol altına alınmaya çalışılmıştır. DP, Basın Kanunu ve diğer yasal düzenlemelerle de yetinmeyerek, kâğıt alanındaki ve resmî ilan dağıtımındaki değişikliklerle birlikte basını, ekonomik olarak da yok olmaya zorlamıştır.

2.6. 1960 Düzenlemesi

27 Mayıs Darbesi ile Demokrat Parti'nin iktidardan indirilip, ordunun iktidara gelmesiyle Türk basınında "Yeniden Yapılanma" dönemi başlamıştır. Ülkede baş gösteren çeşitli olayları gerekçe gösteren askerlerin darbe yapması sonraki dönemlerde basın alanında yeni hukuksal düzenlemeleri de beraberinde getirmiştir. Basında, bu dönemde II. Meşrutiyet'te ve tek parti döneminin sonlarında olduğu gibi, özgürlük havası esmiştir. Bunun en önemli sebeplerinden biri ise 28 Mayıs'ta MBK'nin 22 Numaralı Tebliği ile basın suçlarından dolayı takibi yapılan davaların düşürülmesi ve verilen cezaların affedilmesidir.

Millî Birlik Komitesi'nin Basın Kanunu'nda yaptığı düzenleme 29 Kasım 1960 tarihinde gerçekleşmiştir. 5 Aralık 1960 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan 10 maddelik bu değişiklikte birlikte; 5680 sayılı Basın Kanunu, yeniden özgürlükçü bir metin haline getirilmiştir. DP'nin son dönemlerinde kanuna eklediği antidemokratik maddeler tadil edilmiş, muallâk ifadeler çıkarılmış ve basın özgürlüğüne vurgu yapan maddeler konularak, kanun büyük ölçüde ilk haline geri döndürülmüştür (Topuz, 2003, 228). Millî Birlik Komitesi, basını da yanına alarak 27 Mayıs 1960 Darbesi'ni gerçekleştirmiş, buna karşılıklı basına 1961 Anayasası'nda geniş özgürlükler vermiştir. Ancak basına verilen bu özgürlükler, basında muhalif seslerin çıkması sebebiyle uygulanamamıştır. Tedbirler Kanunu'nun kabul edilmesi ile basın pek çok mağduriyete uğramış ve bu kanun 27 Mayıs rejim açısından büyük bir zırh olmuştur (Yazar, 2003: 41).

12 Mart 1971 tarihinde Türkiye'de ikinci kez askerlerin siyasete müdahalede bulunması sonucunda otoriter yönetime geçildi. Genelkurmay Başkanı ve kuvvet komutanlarının birlikte, Hükümete karşı imzaladıkları "muhtıra" radyodan okundu. Kardeş kavgasının önlenemediği, anarşinin engellenemediği, Atatürk ilkelerine sahip çıkılmadığı ve reformların yapılamadığı belirtilen bildiriye, bu talepler yerine getirilmezse ordunun yönetime tamamen el koyacağı ihtarı da yapılmaktaydı (Akıncı, 2014: 66). Bu dönemde basın, sıkıyönetim kanunları ile kontrol altına alınmaya çalışılmış, bu nedenle Basın Kanunu'nda herhangi bir değişiklik yapma ihtiyacı duyulmamıştır.

2.7. 1983 Düzenlemesi

Basın Kanunu'nun birçok maddesi 10 Kasım 1983'te değişime uğramıştır. Toplu Basın Mahkemeleri kaldırılmış ve kanunun "Yabancı memleketlerde çıkan basılmış eserlerin Türkiye'ye sokulması ve dağıtılmasının Bakanlar Kurulu kararıyla yasaklanması" ile ilgili 31. Maddesi değiştirilmiş, buna "Devletin, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, millî güvenliğe, kamu düzenine, genel asayişe, kamu yararına, genel ahlaka ve genel sağlığa aykırı basılmış eserler" tanımı eklenmiştir (Resmî Gazete, 13 Kasım 1983, Sayı 18220). Bu düzenleme ile sorumlu müdür olmak için aranan koşullar ağırlaştırılmış, para ve hapis cezalarının oranları arttırılmış, basın davalarında zamanaşımı süreleri iki katına çıkarılmış, "sorumlu

müdürler için verilen hürriyeti bağlayıcı cezaların para cezasına çevrileceği ve haklarında emniyet gözetimi altında bulundurma cezası verilemeyeceği” hükmünün, kanunla yasaklanmış herhangi bir dilde yayım yapılması hâlinde uygulama dışı tutulacağı kararlaştırılmıştır. Kanun, basılı yayınların dağıtımının engellenmesi ve toplatılması ile basın araçlarına el konulmasına da olanak sağlamıştır. Bu kanunla, cevap ve düzeltme konusu ele alınarak, basın özgürlüğü adına olumlu sayılabilecek ufak çaplı değişiklikler de gerçekleştirilmiştir (Salihpaşaoğlu, 2007: 169).

2.8. 2002 Düzenlemesi

Türk Basın Kanunu, 2002 yılında da değişikliğe uğramıştır. Bu dönemde çıkarılan en önemli yasalardan biri de 15 Mayıs 2002’de kabul edilen “4756 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun” ve “Basın Kanunu’nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”dur. Avrupa Birliği’ne uyum süreci nedeniyle 1950 tarihli ve 5680 sayılı Basın Kanunu, bu dönemde 4 kez değişikliğe uğramıştır. 4756 sayılı Yasa’yı önemli kılan yönü ise basın kuruluşları için öngörülen para cezalarının önemli ölçüde artırılması olmuştur. Kanuna göre uygulanacak para cezalarının alt limiti 100 TL’den 1.000.000.000 TL’ye, üst limiti ise 30.000.0000 TL’den 100.000.000 TL’ye yükseltilmiş olmasıdır (Resmî Gazete, 21 Mayıs 2002, Sayı 24761). Bu yasayla para cezalarını fahiş oranda arttıran siyasi iktidar, kısa bir süre sonra, yeni bir değişikliğe gitmiş ve 4778 sayılı Kanun’la, Basın Kanununun 15. Maddesine “Mevkute sahibi, mesul müdür ve yazı sahibi haber kaynaklarını açıklamaya zorlanamaz.” hükmünü ekleyerek, basın özgürlüğünün en temel ilkelerinden biri olan “haber kaynaklarının gizliliği” ilkesini yasal güvence altına almıştır (Salihpaşaoğlu, 2007: 179).

2.9. 2004 Düzenlemesi

3 Kasım 2002 tarihinde yapılan genel seçimler sayesinde, Türkiye koalisyon hükümetlerinden kurtulmuştur. Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarının ilk yıllarında, basına yönelik önemli adımlar atmıştır. Bu dönemde yazılı basın alanında yaşanan en önemli gelişme 5680 sayılı Kanun’un köklü bir biçimde değişmesidir. 59. Hükümet yeni bir basın yasası yapılması kararını gündeme alınca 4 Mart 2002 tarihindeki Basın Kanunu Taslağı’nı tamamıyla değiştiren yeni bir tasarı ortaya çıkmıştır. Basından sorumlu Devlet Bakanı Beşir Atalay, Yeni Basın Kanunu Taslağı’nı 17 Temmuz 2003 günü Meclis’te yaptığı basın toplantısı ile tanıtmıştır. Daha sonra bu taslak Bakanlar Kurulu’nda “Kanun Tasarısı” olarak kabul edilerek, 24 Mart 2004 günü TBMM’ye gönderilmiştir. Bunun üzerine Basın Kanunu Tasarısı 5187 numarası ile Meclis üzerinde en az konuşulan, en az tartışılan bir kanun olarak 9 Haziran 2004 günü TBMM Genel Kurulu’nda kabul edilmiş ve 26 Haziran 2004 günü 25504 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir (Günaydın, 2005: 326-327).

İktidar ve gazetecilerin ortak çalışması sonucu hazırlanan Basın Kanunu ile basın özgürlüğü, Anayasal teminatlarla ve dâhil olduğumuz uluslararası anlaşmalara ve demokratik gerekliliklere uygun olarak düzenlenmiştir (Temiz, 2007: 79).Yeni Basın Kanunu ile gerçekleştirilen en önemli değişiklik, 1950’den beri yürürlükte olan Basın Kanunu’nun dilinin güncelleştirilmesidir. Örneğin mevkute, gayri mevkute, neşir ya da neşriyat gibi kavramlar, yeni Kanun metninde güncel dildeki karşılıkları ile kullanılmıştır (Günaydın, 2005: 327).

Yeni Basın Kanunu’ndaki en önemli madde ise, birinci maddedir. Bu maddede kanunun amacının basın özgürlüğünü ve bu özgürlüğün kullanımını düzenlemek olduğu belirtilmektedir (Basın Kanunu, Madde 1).

Kanunda ayrıca basılmış eser, yayım, süreli yayım, yaygın süreli yayım, bölgesel süreli yayım, yerel süreli yayım gibi kavramların tanımına yer verilmiştir (Basın Kanunu, Madde 2). Kanunda belirtilen bu ayrımların belirtilmesi, basın aracılığıyla suç işlenmesi durumunda para cezalarının yayım türlerine göre verileceğini belirtmesi açısından önemlidir.

5187 sayılı Basın Kanunu’nun bir diğer önemli maddesi ise, basın özgürlüğünü tanımlayan; kapsam ve sınırları hakkında bilgi veren üçüncü maddedir:

“Basın özgürdür. Bu özgürlük; bilgi edinme, yayma, eleştirme, yorumlama ve eser yaratma haklarını içerir.

Basın özgürlüğünün kullanılması, ancak demokratik bir toplumun gereklerine uygun olarak; başkalarının şöhret ve haklarının, toplum sağlığının ve ahlâkının, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği ve toprak bütünlüğünün korunması, Devlet sırlarının açıklanmasının veya suç işlenmesinin önlenmesi, yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması amacıyla sınırlanabilir.”

Kanun maddesinde görüleceği üzere, “başkalarının şöhret ve haklarının, toplum sağlığının ve ahlâkının”; “millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği”; “toprak bütünlüğünün korunması”; “Devlet sırlarının açıklanmasının veya suç işlenmesinin önlenmesi”, “yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması” amaçları ve gerekçeleriyle bu özgürlüğün kısıtlanabileceği belirtilmiştir.

Kanunun dördüncü maddesi ise, basılmış eserlerde, basıldığı yer ve tarihin, basımının ve varsa yayımcının adları, varsa ticarî unvanları ve işyeri adreslerinin gösterilmesi zorunlu kılınmıştır.

5187 sayılı Kanun'daki yeniliklerden bir diğeri ise, beşinci maddedir. 5680 sayılı Kanun'un beşinci maddesi, sorumlu müdür olabilmek için 21 yaşın doldurulmuş olmasını zorunlu kılıyordu; fakat 5187 sayılı Yasa, mesul müdür olma yaş sınırını 18'e indirmiştir. Yaş sınırı, kişilerin tabi oldukları ceza kanununda yer alan, ceza ehliyetine göre belirlenmektedir. Yeni Türk Ceza Kanunu 31. Maddesinde, kişilerin yaş küçüklüğüne dayalı ceza indirimlerini düzenlemiştir. Bu madde, 18 yaşının doldurulmuş olması halinde ceza sorumluluğunun tam olduğunu düzenlemektedir (Özen, 2006: 81).

Yürürlükten kaldırılan Basın Kanunu ile Yeni 5187 sayılı Basın Kanunu arasındaki farklardan bir diğeri de gazete çıkartmak için beyanname verilmesi gibi koşulların yeniden düzenlenmesidir. 5680 sayılı Basın Kanunu'nda yayın çıkartmak için; yayının çıkartılacağı yerin en büyük mülki amirine beyanname verilmesi gerekiyordu. Fakat yeni Basın Kanunu'nda bu beyannamenin yayının yönetim yerinin bulunduğu yer Cumhuriyet Başsavcılığı'na verileceği belirtilmiştir (Basın Kanunu, Madde 7).

Yeni Basın Kanunu'nun önemli maddelerinden bir diğeri ise basın suçları ile ilgili düzenlemelerin yer aldığı 11. Maddedir. Maddede, basılmış eserler yoluyla işlenen suçun yayım anında oluşacağı belirtilmekle birlikte, süreli yayınlar ve süresiz yayınlar yoluyla işlenen suçlardan eser sahibini sorumlu olacağı da ifade edilmiştir.

Kanunun 12. Maddesi basına, habere ulaşma ve yayma konusunda özgürlük veren bir madde mahiyetindedir. Bu madde ile süreli yayın sahibinin, sorumlu müdürün veya eser sahibinin, bilgi ve belge dâhil her türlü haber kaynaklarını açıklamaya ve bu konuda tanıklık yapmaya zorlanamayacağı belirtilmektedir.

Kanunun 14. Maddesi ise, basına karşı kişilerin haklarını koruma mahiyetindedir. "Düzelme ve Cevap" başlıklı bu maddede, süreli yayınlarda kişilerin şeref ve haysiyetini ihlâl edici veya kişilerle ilgili gerçeğe aykırı yayın yapılması halinde, bundan zarar gören kişinin, yayını yapan basın kuruluşuna itiraz edebileceğini ve kendisine cevap hakkı verileceğini teminat altına almıştır.

Basın kanununda yer alan bazı maddeler ise, yayınların hangi durumlarda cezai işleme tabii tutulacağını belirtmektedir. "Yargıyı etkileme" başlıklı 19. Maddede, hazırlık soruşturmasının başlamasından takipsizlik kararı verilmesine veya kamu davasının açılmasına kadar geçen süre içerisinde, Cumhuriyet savcısı, hâkim veya mahkeme işlemlerinin ve soruşturma ile ilgili diğer belgelerin içeriğini yayımlayan kimsenin para cezasına çarptırılacağı ifade edilmiştir.

Yine, "Cinsel saldırı, cinayet ve intihara özendirme" başlıklı 20. Maddede, cinsel saldırı, cinayet ve intihar olayları hakkında, haber vermenin sınırlarını aşan ve okuyucuyu bu tür fiillere özendirebilecek nitelikte olan yazı ve resim yayımlayanların; "Kimliğin açıklanmaması" başlıklı 21. Maddede ise süreli yayınlarda; on sekiz yaşından küçük olan suç faili veya mağdurlarının kimliklerini açıklayacak ya da tanınmalarına yol açacak şekilde yayın yapanların para cezalarına çarptırılacağı vurgulanmaktadır.

Basın Kanunu'ndaki, basın özgürlüğü adı altında değerlendirilebilecek maddelerden bir diğeri de, "Basılmış eserleri engelleme, tahrip ve bozma" başlıklı 22. Maddedir. Bu madde ile kanuna uygun olarak basılmış eserleri, bunların yayımını veya dağıtımını veya satışını önlemek amacıyla tahrip eden veya bozan kimselere cezai işlemlerin uygulanacağı belirtilmektedir.

Sonuç olarak 5187 sayılı Basın Kanunu'nun, 5680 sayılı Basın Kanunu'ndan birçok noktada ileri düzeyde olduğu söylenebilir. Öncelikle 5187 sayılı Basın Kanunu'nun günümüz dili ile yazıldığı görülmektedir. Ayrıca bu kanunda, önceki kanunda olmayan basın ile ilgili kavramların açıklanmasına yer verilmiştir. Gazete çıkarma şartları kolaylaştırılarak; kontrol de yetkili mercilere verilmiştir. Gazetecilerin haber kaynaklarını gizleyebilmesi; devletin basımevi ve araçlarını koruma altına alması; vatandaşlara düzeltme ve cevap haklarının verilmesi ise düşünce ve ifade özgürlüğünün korunabilmesi için yapılmış düzenlemeler olarak değerlendirilmektedir.

Basın Kanunu, yukarıdaki maddelerde de görüleceği üzere, sorumlu basın ilkesini benimsemiş olmasına rağmen, cezaları para cezası olarak öngörmüş ve bu para cezalarının hapis cezasına dönüştürülemeyeceği teminat altına alınmıştır. Fakat Basın Kanunu'nun haricinde, Ceza Kanunu'nun 215, 216, 218, 301 ve 302. Maddeleri, Terörle Mücadele Kanunu, 5816 sayılı Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkındaki Kanun'a dayanılarak ifade ve basın özgürlüğü sınırlandırılabilir (Temiz, 2007: 82-83).

3. BASIN KANUNU'NDA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLERİN BASINDA TEMSİLİ

3.1. 5680 Sayılı Basın Kanunu'nun Basında Temsili

Gazetecilerin çabaları sonucu 1948'de Hükümet, Matbuat Kanunu'ndaki antidemokratik hükümleri değiştirmek için harekete geçti. İlk kez, gazetecilerin de içinde yer aldığı bir komisyon kurularak, daha demokratik bir yasa hazırlama girişimi başlatıldı. Gazeteciler Cemiyeti'nde kurulan ve Enis Tahsin Til, Refik Halid Karay, Cihad Baban, Mehmet Ali Sebük gibi gazetecilerden oluşan komisyon, hükümete yapılması istenilen değişikliklerle ilgili bir rapor sundu (Yeşilçayır, 2011: 152). 1950 yılına gelindiğinde Adalet Bakanlığı, yeni Basın Kanunu çalışmalarını tamamladı. Ancak tasarı TBMM'ye gönderilmeden 14 Mayıs 1950 seçimleri yapıldı ve Demokrat Parti iktidara geldi.

Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi, o dönem basınının büyük bir bölümü tarafından bayram havası içerisinde karşılanmıştır. Muhalefette olduğu yıllarda Demokrat Parti'yi açık bir biçimde destekleyen basın en önemli beklentisi, yeni hükümetin basın hürriyetini tesis edecek yasal düzenlemeleri hayata geçirmesi yönündedir. Bu destek o kadar ileri boyutlara varmıştır ki, Demokrat Partililer, elde ettikleri başarıları "siz çalıştınız, siz kazandınız, sizin eserinizdir bu bayram" diyerek gazetecilere mal etmişlerdir. Bu dönemin önde gelen gazeteleri olan Cumhuriyet, Milliyet, Hürriyet, Akşam, Tasvir, Yeni Sabah, Yeni İstanbul, Gece Postası ve Vatan gazeteleri, 1952 yılına kadar DP'yi desteklemişlerdir. Dünya, Vakit ve Tercüman CHP'ye bağlı iken; Son Posta ve Her Gün DP yanlısıdır. Öteden beri CHP'nin yayın organı olan Ulus ve Halkçı, muhalefet etmiş; DP'nin yayın organı olan Zafer ile Millet Partisi'nin yayın organı olan Kudret'in tavırlarında herhangi bir değişiklik olmamıştır (Yıldız, 1996: 486).

DP Hükümeti, göreve başlamasından kısa bir süre sonra yeni bir basın kanunu için çalışmalara başlamış ve taslak etrafında tartışmalar meydana gelmiştir. Tasarıyı hazırlayan komisyonda İstanbul Gazeteciler Cemiyeti'nin belirlediği gazeteciler de bulunmaktadır ve hükümet ile gazeteciler, bir taslak üzerinde mutabakata varmışlardır. Ancak komisyonlarda görüşülen taslak zaman içerisinde değişime uğramış, İstanbul Gazeteciler Cemiyeti'nin, Başbakan Menderes'e gönderdiği telgraf üzerine tekrar eski metne geri dönmüştür. Bu durum, dönemin gazetelerine farklı şekillerde yansımıştır. Gazeteler, tasarının hazırlanmasından yasalaşma sürecine kadar geçen safhaları çeşitli şekillerde haber yapmış ve gazeteciler konuyla ilgili görüşlerini açık bir biçimde dile getirmişlerdir.

Milliyet gazetesinde Sözü'nün Kısası adlı köşede yer alan "Kanunlarımızın hali" başlıklı köşede, İsmail Hami Danişment'in, Türkiye'deki kanunların çokluğundan ve ihtiyaca cevap verememesinden yakınırken, basın kanunundaki olumsuzluklara değinmemesi dikkat çekicidir. Aynı tarihli nüshada, Meclis'te görüşülen af kanununa değinilirken, basın suçlarına yönelik af çabaları gündeme getirilmemiştir (Milliyet gazetesi, 7 Temmuz 1950).

Milliyet gazetesi, Basın Kanunu'nda yapılacak olan değişikliklere ancak 9 Temmuz tarihli nüshasında yer vermiştir. Gazetenin ilk sayfasında, "İstanbul Gazeteciler Cemiyetinin yaptığı müracaat üzerine" üst başlığı ve "Başbakan Basın Hürriyeti İçin Teminat Veriyor" başlığı ile geniş bir biçimde verilen haberde, Başbakan Menderes'in gazetecilerin kaygılarını giderdiği ifade ediliyor. Yeni basın kanunu tasarısı hakkında İstanbul Gazeteciler Cemiyeti Başkan Vekili Enis Talha Til'in Başbakana telgraf gönderdiği belirtilen haberde, Başbakan Menderes'in de bu telgrafa aynı yöntemle cevap vererek, "Basın hürriyetinin demokratik bir rejime yaraşacak şekilde teminat altında bulunması prensibine daima sadakatle bağlı kalınacağını" bildirdiğine vurgu yapılmıştır. Haberde Cemiyet Başkan Vekili Til'in gönderdiği telgrafla birlikte Başbakan Adnan Menderes'in cevabını içeren telgraf da aynı şekilde yer almıştır. Til'in telgrafında, "cemiyetle yapılan ortak toplantılarda mutabakata varılan, maddelerin sonradan tasarıdan çıkarıldığı" belirtilerek, Menderes'in dikkati çekiliyor (Milliyet gazetesi, 9 Temmuz 1950).

Gazetenin bir gün sonraki sayısında, "Matbuat Kanunu" başlığını taşıyan bir başka haberde, hazırlanan kanunun tasarısının tadil edildiği duyuruluyor. Kanundaki ağır hükümlerin bazılarının değiştirilip, bazılarının da kaldırılacağı belirtilerek, "Basın tasarısının matbuatta uyandırdığı haklı teessür, alakalı makamlar tarafından dikkatle takip edilmektedir. Basın kanunu tasarısının müzakerelerine yarın da komisyonda devam edilecektir. Müzakerelere gazeteci milletvekilleri de iştirak edeceklerdir. Tasarıda yer alan basın hürriyeti bakımından ağır hükümlerin tadil edilmesi ve bazı maddelerinin de tamamen kaldırılması kuvvetle muhtemeldir." deniliyor. Ali Naci Karacan imzasıyla çıkan "Bir basın kanununa lüzum yoktur" başlıklı yazıda ise kanunun gecikerek "yılan hikâyesine" dönmesinden yakınıyor. Karacan, CHP'nin seçimlerden önce kanun hazırlığı yaparak, basını "kandırmaya" çalıştığını, seçimlerden sonra da bu kanunu çıkarma niyetinde olmadığını savunduğu yazısında, yeni kanunun hazırlanmasındaki süreçten memnuniyetsizliğini ise şöyle dile getiriyor: "Sayın Menderes'in antidemokratik pürüzlerin ayıklanacağı ve bu arada Basın Kanunu'nun basın mensuplarını memnun edecek hale getirileceği sözleri işitildi. Fakat ne yazık ki bu sözler üzerinden yirmi dört saat geçmeden Ankara kaynakları aynı Menderes hükümeti tarafından Meclis'e verilen yeni basın tasarısının Halk Partisi tasarısından farklı olmadığını bildirdiler. Bunun üzerinedir ki gazetecilerin yeniden hükümete (aman etme, eyleme) diye bir müracaatına ve Sayın Menderes'in (Hiç merak etmeyin) tarzında yeni bir cevabına şahit oluyoruz." Karacan, suç oluşması halinde, ceza kanununun buna cevap vereceğini; demokratik ülkelerde basın kanununa ihtiyaç duyulmadığını, bu nedenle Demokrat Parti'nin "Basın kanunu denen ucubeyi Meclise sevk etmemesini ve ortadan kaldırarak yok etmesini" tavsiye etmektedir (Milliyet gazetesi, 10 Temmuz 1950).

Akşam gazetesi ise basın kanunu tasarısına ilişkin, 2. sayfada verdiği haberde, "Yeni basın kanunu eskisinden farksız" başlığını kullanmıştır. İstanbul Gazeteciler Cemiyeti'nin telgrafını haberleştiren gazete, tasarının getirdiği maddeleri sıralayıp, açıklayıcı bilgiler de vermiştir (Akşam gazetesi, 7 Temmuz 1950). Akşam, iki gün sonra aynı sayfa ve aynı yerde, kanuna gazeteciler cemiyeti temsilcileri ile varılan mutabakata göre biçim verileceğini bildiriyor. Başbakan Menderes'in telgrafına atf yapan gazete, bu

durumun basın camiasını memnun ettiğini ve endişelerini tamamıyla ortadan kaldırdığını ifade ediyor (Akşam gazetesi, 9 Temmuz 1950). Akşam gazetesi'nin ilk sayfasında "Arada Bir" adıyla isimsiz çıkan köşe yazısında ise, Matbuat Kanunu dâhil, birçok kanunun milletvekilleri tarafından okunmadan imzalandığının, Başvekil Menderes'in telgrafiyla anlaşıldığı ifade edilerek, vekillere, önemli kanunlarda daha dikkatli davranmaları konusunda uyarılarda bulunuluyor. Aynı gün 2. sayfada farklı gazetelerin yazarlarının basın kanunu tasarısı ile ilgili yorumlarından alıntılar bulunurken, yan tarafta verilen haberde ise, Başbakan Menderes'in açıklamalarına yer verilerek, kanunun biran önce çıkarılacağına işaret ediliyor. Gazetenin aynı nüshasının 5. sayfasında da Enis Tahsin Til imzasıyla yapılan değerlendirmede; yürürlükte olan kanunun maddelerine yer verilmiş ve hazırlanmakta olan tasarının geçirdiği evreler teferruatlı bir biçimde sıralanmıştır (Akşam gazetesi, 11 Temmuz 1950). Bir gün sonraki sayıda ise Avukat Reşat Kaynar, imzasıyla "Serbest Sütun" adlı köşe yazısında "Matbuat Kanununun 43. Maddesi" başlığı ile Başbakan Menderes'e açık mektup yer almıştır. Kaynar, hukukçu kimliği ile Başbakan Menderes'e seslenerek, bazı gazetecilerin hapis cezası almasına neden olan bu maddenin değiştirilmesini talep ediyor. 5. sayfadaki yazısında Enis Tahsin Til ise Türkiye'deki kanunlarla İsveç'teki kanunu karşılaştırarak, basın özgürlüğünün tarihsel sürecini anlatıyor. Bununla beraber Til, Basın Kanunu'nun istedikleri şekilde yasalaşması için ortaya koydukları mücadeleyi aktarıyor: "Hazırlanan tasarımı okuyunca dehşet içinde kaldık. Adalet Bakanına görüşümüzü bildirmek üzere 23 Kasım 1949 günü bir heyet halinde İstanbul'dan Ankara'ya hareket ettik. Ertesi gün öğleden sonra Adalet Bakanını ziyaret ettik. Bakan bir buçuk saat süren beyanatta bulundu. Bunun özetini şudur: Matbuatı tazyik etmek istemiyoruz. Hedefimiz şahsın şeref ve haysiyetini korumak. Şantaj gibi hareketlere meydan vermemektir... Bu uzun görüşme neticesinde ertesi günden itibaren toplanıp kanunu baştanbaşa tetkik etmek üzere ayrıldık." (Akşam gazetesi, 12 Temmuz 1950).

Til'in yorumlarının yanı sıra, farklı gazetecilerin yorumlarını yayımlamaya devam eden gazete, Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın, Meclis'e gelerek milletvekillerinden tasarının geçirdiği safhalar ve son şekli hakkında bilgiler aldığını ve süreci titizlikle takip ettiğini de haberleştirerek, okuyucularıyla paylaşmıştır (Akşam gazetesi, 13 Temmuz 1950). Akşam gazetesi'nin Basın Kanunu tasarısının yasalaşma sürecinde, gerek haber gerekse yorumlarla kanuna karşı ilgili davrandığı görülmektedir. Kanunun çıktığı tarihe kadar Meclis'te yaşanan gelişmeleri haberleştiren ve yapılan tartışmaları yansıtan gazete, diğer gazetelerde yapılan haber ve yorumlardan da alıntılar yaparak konuyu tüm yönleriyle yansıtmaya gayreti içerisine girmiştir. Bununla birlikte kanunun eski şeklini okuyucularına aktararak, yeni kanunun basın özgürlüğü alanında sağlayacağı kazanımları da ayrıntılı bir şekilde haber ve yorumlarla yansıtmıştır.

Cumhuriyet gazetesi de basın üzerinde baskılara neden olan Matbuat Kanunu'nun değiştirilmesine yönelik çabaları okuyucularına duyururken, "gazetecilerin kaygılarını" ön planda tutmaya gayret etmiştir. Yeni Basın Kanunu tasarısıyla ilgili görüşmelere başlanacağını ilk sayfasından duyuran gazete, "Tasarı basına hür bir mahiyet vermekle beraber, eski iktidar tarafından hazırlanan son kanun tasarısına benziyor." ifadelerini kullanmıştır. Tasarının bir suretinin de İstanbul Gazeteciler Cemiyeti'ne gönderildiği vurgulanan haberde, cemiyetin görüşlerini Başbakan ve Adalet Bakanına ilettiği ifade ediliyor. Bir gün sonraki bir haberde ise camianın istemediği maddelerin değiştirileceğine dair beklenti gündeme getiriliyor. 9 Temmuz'da ise bu beklentilerin karşılık bulduğu 1. sayfadaki geniş bir haberle, "Tasarıya, gazeteciler cemiyeti temsilcileri ile mutabık kalınan esaslara göre şekil verilecek" şeklinde duyuruluyor (Cumhuriyet gazetesi, 7-8-9 Temmuz 1950).

Cumhuriyet, sonraki günlerde de tasarının görüşüldüğüne dair haberlere 1. sayfadan yer vererek, gelişmeler hakkında kamuoyunu düzenli olarak bilgilendirmiştir. Gazetenin Başyazarı Abidin Daver, "Matbuat hürriyeti" başlıklı yazısında, konuya dair görüşlerini aktarmıştır. "Bu memleket, uzun yıllardan beri hür bir basının hasretini çekiyor." diyen Daver, son birkaç yıl içinde basının hür sayılabileceğini, ancak kanun için aynı şeyin söylenemeyeceğini ve bunun da ciddi bir zıtlık oluşturduğunu dile getiriyor. CHP'nin seçimlerden önce yeni bir kanun hazırlığında olduğunu, seçilseydi bu kanunu çıkaracağını savunan Daver, şunları kaleme almıştır: "Gazetecilerin istediği matbuat hürriyeti, başıboş bir hürriyet değildir; bu hürriyetten faydalanarak bir gazetecilik tahakkümü yaratmak değildir. Matbuat hür olmak istiyorsa, bu hürriyeti memleketin ve demokrasinin yüksek menfaatleri için istemektedir." (Cumhuriyet gazetesi, 12 Temmuz 1950).

Hürriyet gazetesi, tasarıyla ilgili hazırlıklara temkinli yaklaşmıştır. Gazete, 7 Temmuz 1950 tarihli gazetenin ilk sayfasında yer alan "Yeni Matbuat Kanunu tasarısı gazetecileri tatmin etmedi" başlıklı haberde, "İstanbul gazetecileri, yeni tasarının eskisinden farksız olduğu noktasına hükümetin nazarı dikkatini celp için Ankara'ya telgraf çektiler." ifadesini kullanmıştır. Bir sonraki gün ise "Meclis ve hükümet mahfillerinde de tasarı aleyhinde bir cereyan belirdi" alt başlığı kullanılan "Matbuat kanunundaki ağır cezai hükümler" başlığı ile başka bir habere yer verilmiştir (Hürriyet gazetesi, 8 Temmuz 1950). Gazete, Başbakan Menderes'in verdiği güvenceyi de 9 Temmuz'daki nüshasında "Yeni basın tasarısı" başlığı ile

haberleştirmiş, 12 Temmuz'da ise "Yeni basın kanunu tasarısının sonbahar devresine kalacağı benziyor." demiştir.

DP iktidarı, 15 Temmuz 1950 yılında 5680 sayılı Basın Kanunu'nu Meclis'ten geçirirken, 1931 yılından beri yürürlükte olan basın kanununu ortadan kaldırmıştır. 24 Temmuz'da yürürlüğe giren bu kanunla birlikte, Matbaalar Kanunu da esnetilmiş; bunun yanı sıra basın suçlarını da içeren bir af kanununu kabul ederek, CHP iktidarı döneminde yargılanan gazetecileri cezaevi tehdidinde kurtarmıştır.

Basın Kanunu'nun kabul edilmesi, 15 Temmuz tarihli Milliyet gazetesinin 1. sayfasında "itirazlara rağmen gazete sermayelerinin hükümet tarafından kontrolü kararlaştırıldı" üst başlığı altında "Basın Kanunu da dün kabul edildi" başlığı ile haberleştirilmiştir. Kanunun kabul edilmesi esnasındaki görüşlere yer veren haber, diğer maddelerle ilgili bilgi vermeyip özellikle, gazete sermayelerin kontrolünü içeren maddeyi "Bu madde evvelce Halk Partisi Hükümeti tarafından gazetelerin kontrol altında bulundurulması için hazırlanmıştır." denilerek eleştirmiştir (Milliyet gazetesi, 15 Temmuz 1950). Gazetede, kanunla ilgili ilk sayfadan küçük olarak verilen bu haberin dışında sonraki günlerde başka haber ve yoruma yer verilmemiştir. Kanunun basın alanına sağladığı yeni kazanımlarla ilgili bu gazetede herhangi bir ayrıntı bulunmamaktadır.

Hürriyet gazetesi, "Yeni Basın Kanunu dün kabul olundu" başlığı ile ilk sayfasından küçük bir haber vermiş, kanunun kabul edildiği tarihe kadar işlenmiş olan basın suçlarının da affedildiğini belirtmiştir. Sonraki günlerde konuyu dair haber ve yorum yapmamıştır (Hürriyet gazetesi, 15 Temmuz 1950).

Akşam gazetesi ise 2. sayfada verdiği küçük sayılabilecek bir haberle, basın kanununun kabul edilmesini duyurmuştur. Gazetecilerin de yer aldığı karma komisyonun üzerinde mutabakat sağladığı metinlerin son anda değiştirilerek yasalaştığını belirten gazete, Nadir Nadi'nin konuşması üzerine değiştirilen maddenin, alkışlarla protesto edildiğini yazmıştır (Akşam gazetesi, 15 Temmuz 1950). Akşam, Nadir Nadi'nin Cumhuriyet'te yeni basın kanununu "ileriye atılmış bir adım olarak" değerlendirdiği köşe yazısını alıntılamış (19 Temmuz 1950), bir gün sonra ise Sedat Simavi'nin Hürriyet'te kanunun daha iyi olabileceğine dair beklentisini dile getirdiği yazısının bir bölümünü yayınlamıştır (Akşam gazetesi, 20 Temmuz 1950). Konuyla ilgili yayını ilerleyen günlerde de sürdüren gazete, Cumhurbaşkanı Bayar'ın gazetecilerle bir araya geldiğini ve yeni basın kanunu hakkındaki görüşlerini ileterek, "kanunun genel manada memnuniyet verici olduğunu ancak tadilata muhtaç maddeleri de ihtiva ettiğini aktardıklarını" manşetine taşımıştır. Habere göre, Bayar, gazetecilere, uygulamaya bakılarak gerekli düzenlemelerin yapılacağı cevabını vermiştir. Aynı günkü nüshada Şevket Rado, "Haftasonu Notları" başlıklı köşesinde, kanunun intihar vakaları ve akrabalar arasındaki cinsel münasebetlere ilişkin haberleri düzenleyen maddelerinin daha katı olması gerektiğini savunmuştur. Bir başka haberde ise Gazeteciler Cemiyeti'nin teşekkür telgrafına Başbakan Adnan Menderes'in aynı şekilde karşılık verdiği bilgisi aktarılmıştır (Akşam gazetesi, 22 Temmuz 1950).

Cumhuriyet gazetesi, tasarının kabulünü 1. sayfasında yer verdiği haberle duyurmuştur. "Yeni Basın Kanunu kabul edildi" başlıklı haberde, bazı maddelerin gazetecilerin istediği şekilde değil, hükümetin ısrar ettiği maddelerden teşekkül ettirildiği ifade ediliyor ve bu maddeler sıralanıyor: "Bunlar intihar vakaları hakkında yazı çerçevesini aşan ve okuyucuları tesir altında bırakacak mahiyette olan tafsilat vakaya müteallik resimlerinin neşrinin yasak olması, kanunen evlenmeleri men edilmiş kimseler arasındaki cinsi münasebetlere müteallik haber ve resimlerin neşredilmemesine dair maddelerdir." (Cumhuriyet gazetesi, 15 Temmuz 1950). Nadir Nadi, "Yeni Basın Kanunu" başlığı ile yazdığı başyazıda, tasarının yasalaşma serüvenini anlattıktan sonra, kanunla ilgili düşüncelerini şu sözlerle açıklamıştır: "Yeni kanun, eskisine kıyasla şüphesiz daha iyidir... Kısaca ifade etmek gerekirse şimdiki Basın Kanunu, bağlayıcı zihniyete karşı çözücü, rahat ettirici zihniyetin mücadelesinden doğmuş ortalama ve geçici bir disiplin sayılabilir." Nadi, gazetelerin gelir kaynaklarına dair defter tutmasını zorunlu kılan maddeyi eleştirmiş, yazısının sonunda ise bu kanunu yeterli bulmayarak, elde edilecek deneyimler ışığında daha iyi bir kanunun yapılması için her fırsatta iktidarı uyaracağını ifade etmiştir (Cumhuriyet gazetesi, 19 Temmuz 1950).

Gazetelerde yer alan haber ve yorumlara bakıldığında, 1931 yılından itibaren uygulamada bulunan ve hükümete çok geniş yetkiler veren Matbuat Kanunu'nun yürürlükten kaldırılmasının gazetecileri memnun ettiği görülmektedir. Yeni Basın Kanunu'nu genel olarak basın özgürlüğü açısından ileriye atılmış ciddi bir adım olarak değerlendiren dönemin basını, bununla birlikte, yasanın, özel hayatı ve genel ahlakı koruma amacı taşıyan maddelerine karşı tedirgin bir yaklaşım sergilemiştir.

1950 yasının getirdiği özgür ortam DP'nin iktidarının başlarında basın için oldukça memnuniyet vericiydi. Menderes hükümetinin ilk günlerinde art arda attığı bu adımlar, gazetecilerin takdirini toplamış, basının uzun yıllardır verdiği hak ve özgürlük mücadelesini kazandığına inandırmıştır. Bir iki yayın organı dışında bütün gazeteler, DP iktidarına bu cesur adımlarından dolayı övgüler yağdırmış, CHP'yi destekleyen gazeteciler de Başbakan Menderes ile yakınlaşarak, hükümeti desteklemeye başlamışlardır (Kaya, 2010: 96).

3.2. 1953 Düzenlemesinin Basında Temsili

Ekonomideki gidişatın olumsuz yönde seyretmesi, basın bu yönde eleştiriler yapması ve bazı gazetelerin diğerlerine oranla daha çok desteklenmesi nedeniyle DP iktidarı ile basın arasındaki iyi ilişkiler bozuma eğilimine girmiştir. Hükümet, artan eleştiriler üzerine basınla ilgili yeni hukuksal düzenlemeleri devreye sokmaya başlamıştır. Bu bağlamda Basın Kanunu'na, Ocak ve Şubat aylarında iki yeni hüküm ilave edilmiştir. İlki, kamu kurumlarının çıkardığı yayınlarda suç işlenmesi halinde sorumluları işaret eden madde olurken, ikincisi ise basın davalarına bakacak mahkeme konusundaki düzenlemedir. 1953 yılının Temmuz ayında Basın Kanunu'nda değişiklik yapılarak, şikâyete bağlı olan bakanlara yapılan hakaretin takibi; savcının, bakanın olurlarını alarak re'sen takibine bırakılması şeklinde düzenlenmiştir (Topuz, 1996: 107; Yıldız, 1996: 492).

Bu düzenlemelerin, gazetelerde yer almadığı görülmektedir. 24 Temmuz tarihli Milliyet gazetesinde Gazeteciler Cemiyeti'nin basın bayramı nedeniyle yayınladığı ve "Türk milletinin en büyük ve can düşmanı irtica ile olan mücadelenin süreceğine" dair açıklaması yer almıştır. Amerika'da yapılan dünya güzellik yarışmasına günlerce 1. sayfasında ve büyük fotoğraflarla yer veren gazete, Basın Kanunu'ndaki değişikliklerle ilgili Başbakan Menderes'in Meclis'te yaptığı "basın hürriyetinin kısıtlanmasının doğru olmadığı" yönündeki konuşması dışında herhangi bir haber ve yoruma yer vermemiştir (Milliyet gazetesi, 10 Temmuz 1953).

Aynı anlayış, Hürriyet ve Akşam gazetesinde de göze çarpmaktadır. Gazetelerde, güzellik yarışmaları ve dış hadiselerin yoğunlukla haberleştirildiği görülmektedir.

Cumhuriyet gazetesinde bu düzenleme ile ilgili herhangi bir haber veya yoruma rastlanmamıştır. Ancak sonraki aylarda, DP'nin, Basın Kanunu'nda köklü değişikliklere hazırlandığı yolunda haberler üzerine bu gazetenin eleştirilere başladığı göze çarpmaktadır. Cumhuriyet'ten Nadir Nadi, bu gelişmeler karşısında yaşadığı hayal kırıklığını şu sözlerle dile getirmiştir: "Daha üç buçuk yıl önce hürriyetçi basını göklere çıkaran, onun yardımıyla kuvvetlendiğini açıkça ilan eden, işbaşına gelir gelmez eski Basın Kanunu'nun zincirlerini koparan bir iktidar, şimdi genel seçimlere şunun şurasında dört-beş ay kala birdenbire zihniyet ve huy değiştirsün, bu kolay akla sığar bir şey değildir. Hür basının zararlarını önlemek uğruna göze alınan her tedbir, sonunda mutlaka o basından beklenen faydaları da silip süpürmüş, yani hürriyeti yok etmiştir." (Cumhuriyet gazetesi, 8 Aralık 1953). Birkaç gün boyunca eleştirilerini sert bir üslupla sıralayan Nadi, aldıkları duyuların doğru olmadığını ise yine aynı sütunlardan aktarma gereği duymuştur: "Basın düşmanı birtakım müfritler tarafından fikir hürriyetini daraltmak maksadı ile yeni bir tasarı hazırlandığına, hükümetin de bu tasarımı biran önce Meclis'e sunmak üzere müfritleri teşvik ettiğine dair günlerden beri ortada dolaşan haberler mesleğimiz icabı, bizi kaygılandırmaz, olmazdı. İşin esasını öğrenmeden ve bu tasarımı görmeden bu konuda muhakeme yürütmeyi doğru bulmadığımızı geçenlerde burada belirtmiş, sadece, seçimlere üç-beş ay kala bu gibi teşebbüslere girişmenin siyasi mahzurlarına işaret etmiştik. Son günler zarfında meseleyi yakından incelemek, tasarımı görmek ilgilileri dinleme imkânı bulduk ve hemen söyleyelim ki zihnimizi burkan kaygıların yersiz olduğunu görerek ferahladık. Bir defa, tasarımı hazırlayan komisyonda, basın düşmanı diye adı çıkmış hiçbir politikacı yoktur." (Cumhuriyet gazetesi, 30 Aralık 1953).

3.3. 1954 Düzenlemesinin Basında Temsili

Demokrat Parti döneminde gerçekleştirilen en kapsamlı hukuksal düzenlemelerin başında; 9 Mart 1954'te Meclis'e getirilen ve büyük tartışmalara neden olan 6334 sayılı Neşir Yoluyla veya Radyo ile İşlenecek Bazı Cürümler Hakkındaki Kanun" gelmektedir. 17 Mart'ta yürürlüğe giren yasayla birlikte, gazetecilere, yayınladıkları haberlerle ilgili iddialarını ispat etme hakkı tanınmamıştır. DP yanlısı gazeteler bu tasarımı savunurken, tarafsız gazetelerde ise "Basın hürriyeti nereye gidiyor?" şeklinde haberler çıkmıştır. (Topuz, 1996: 108). Aynı gün Basın Kanunu'nun bazı maddeleri tadil edilmiş; 36. Madde bir kez daha değiştirilerek, basın davalarına bakacak mahkemelerin yapısıyla ilgili yeni düzenlemelere gidilmiştir (Resmî Gazete, 17 Mart 1954, Sayı 8660).

Tasarının komisyonlarda görüşüldüğü günlerde, Akşam gazetesi, birkaç gün üst üste yaptığı yayınlarla Basın Kanunu'nun tadilattan geçirildiğini duyurmuştur. İlk gün 3. sayfadan küçük bir haberle "Basın Kanunu tadil ediliyor" başlığı ile gelişmeyi duyuran gazete, sonraki gün 2. sayfadan tek satırlık bir haberle, "mağdurun onayı halinde dava açılacaktır" şeklinde değiştirilen düzenlemenin komisyonda kabul edildiğini ve görüşmelerin devam edeceğini bildiriyor. İki gün sonra tavrını netleştiren gazete, 2. sayfadan ve küçük bir biçimde "Basına ispat hakkı verilmiyor" başlıklı haber ile düzenlemenin eskiye dönüş niteliği taşıdığına işaret ediyor (Akşam gazetesi, 1-3-4 Mart 1954). Gazete'nin 7 Mart tarihli nüshasının 2. sayfasında "Petrol Kanunu" başlığı ile verilen haberin sonunda, basın tasarısının Meclis'te görüşülmeye başlanacağı ve CHP ile Köylü Partisi adına söz alacak vekillerin "ağır tenkitlerde bulunacağı" belirtiliyor (Akşam gazetesi, 7 Mart 1954). Nitekim bir gün sonra verilen haberde "Meclis'te Basın Kanun Tadilatı müzakere edildi" başlığı altında şu haber verilmiştir: "Muhalefet tasarımı şiddetle tenkit etti. Başbakan ispat hakkı verilmemesi lüzumunu müdafaa etti... Bu yüzden iktidarla muhalefet arasında tartışmalar oldu. Adalet Bakanı Osman

Şevki Çiçekdağ'ın kanunun dünya mevzuatı tetkik edilerek hazırlanmış olduğunu söylemesinden sonra konuşan CHP Sözcüsü Faik Ahmet Barutçu (Bu kanun, matbuat hürriyetini yeni tehditlere tabi tutmaktadır) dedi ve Meclis gibi matbuatın da vazifelerini yapabilmeleri için masuniyetleri olması gerektiğini, ispat hakkı tanınmadığı takdirde gazetecilerin hiçbir şey yazamayacakları hale geleceğini söyledi." Haberin devamında Başbakan Menderes'in, kanunun basın hürriyetini kısıtlayıcı nitelikte olmadığına dair sözlerine de yer verilmiştir. Bir gün sonra, başka bir haberde ise müzakerelere devam edildiği ve kanunun 5 maddesinin komisyondan geldiği şekliyle kabul edildiği belirtiliyor (Akşam gazetesi, 8-9 Mart 1954). Tasarının yasalaşma sürecinde gazetede herhangi bir köşe yazısı veya yorum bulunmamaktadır.

Milliyet gazetesi ise 2 Mart'ta 1. ve 7. sayfalardan verdiği yorumsuz haberlerde, Basın Kanunu'nun değiştirildiğini ve savcılığın re'sen takibat yapabileceğini, ancak mağdurun onayını almak durumunda olduğunu yazmıştır. Milliyet, iki gün sonraki nüshasında ise kanunun "ispat hakkını yok sayan şekliyle" adalet komisyonunda kabul gördüğünü ilk sayfasından duyurmuştur (Milliyet gazetesi, 2-4 Mart 1954). 8 Mart tarihindeki manşetini bu tasarıya ayıran gazete, "Basın Kanununun müzakeresi başladı" başlığının altında "Başvekil iki defa söz alarak muhalefete cevap verdi ve matbuat hürriyetinin kısıtlanmadığını söyledi." ifadelerini kullanmıştır. Muhalefetin ispat hakkının tanınması üzerinde ısrarla durduğunu hatırlatan haber, "Meclis hararetli günlerinden birini yaşıyor, muhalefet kanuna karşı ret oyu kullanacağını açıkladı" ifadelerini içeriyor. Haberin 7. sayfada geniş bir biçimde yer alan devamında ise, Meclis'te Başbakan Menderes ile muhalefet sözcüleri arasındaki söz düellosu olduğu gibi yansıtılmıştır (Milliyet gazetesi, 8 Mart 1954). Bir sonraki günkü manşet, yine bu konuya ayrılmış ve tasarının ilk beş maddesinin Meclis'te kabul edildiği belirtilmiştir. Haberde, Başbakan Menderes'in savunmaları yine ön plana çıkarılmıştır (Milliyet gazetesi, 9 Mart 1954). Gazetede konuyla ilgili köşe yazısı veya yoruma yer verilmemiştir.

Tasarı'nın yasalaşmasını 10 Mart tarihli Akşam gazetesi "Neşir Yoluyla İşlenecek Suçlara Dair Kanun Çıktı" başlığı ile ikinci sayfanın sağ üst tarafından haberleştirmiştir. Herhangi bir yorum cümlesi içermeyen haberde, kanunun 8 maddesi sıralanmıştır. Gazetenin ilk sayfasındaki "Dikkatler" adlı isimsiz köşe yazısında ise, tasarının Meclis'te görüşülmesi esnasında gazetecilere "Baldırı çıplaklar" diyen Adalet Bakanı Halil Özyürek'i eleştiren bir yoruma yer verilmiştir. İkinci sayfada ise Özyürek'in gazeteciler tarafından protesto edildiğini duyuran bir habere rastlanmaktadır (Akşam gazetesi, 10 Mart 1954).

Milliyet gazetesi ise aynı tarihli sayısında, manşetin hemen altında, basın kanununun kabul edildiğini, yorumsuz bir haberle okuyucularına duyurmuştur. Haberin 7. sayfadaki devamında ise görüşmeler sırasında yaşanan tartışmalara değinilmiş ve yasalaşan tasarı maddeleri sıralanmıştır (Milliyet gazetesi, 10 Mart 1954). 10 Mart'tan sonra Milliyet ve Akşam gazetelerinde değişikliklerle ilgili herhangi bir haber veya yoruma yer verilmemiş, seçim atmosferinin yanı sıra gündelik siyasi gelişmeler daha çok ön plana çıkarılmıştır.

Düzenlemeye en çok ilgi gösteren gazetelerin başında Cumhuriyet ve gazetenin başyazarı Nadir Nadi gelmektedir. Gelişmeleri Ocak ayından itibaren duyuran gazete, "Basın Kanunu tadilatı" başlığı ile verdiği haberde, gazetecilerin sürece müdahil olduğunu ve hükümetle görüşmelerin sürdüğünü duyurmuştur (Cumhuriyet gazetesi, 22 Ocak 1954). 16 Şubat'ta ise tasarının Meclis'e sunulduğu belirtilerek, "Basın ve radyo yolları ile namus, şeref ve haysiyete tecavüz, hakaret, ailevi ahvalin teşhiri suçların ağır şekilde cezalandıran yeni tasarının metnini neşrediyoruz." denilmiş ve taslağın 6 maddesi sıralanmıştır. Cumhuriyet, 24 Şubat'ta "Basın Kanunu" başlıklı haberde, "komisyondaki hukukçuların ispat hakkının tanınmasını istediklerini", 26 Şubat'taki bir başka haberde ise "tasarının görüşüldüğü komisyonda ispat hakkının kabul edildiğini" duyurmuş, ancak birkaç gün sonraki bir haberde ise adalet komisyonunun bu hakkı vermektен vazgeçtiğini belirtmiştir (Cumhuriyet gazetesi, 4 Mart 1954). Meclis'teki görüşmeleri "Basın Kanunu tadilatı için Meclis'te tartışmalar" manşeti ile duyuran Cumhuriyet, haberin alt başlığında şu ifadeleri kullanmıştır: "Adnan Menderes, bu tadilatla basın hürriyetinin ortadan kalkacağı yolunda ileri sürülen iddialara mukabele etti. İspat hakkının tanınması lüzumunu müdafaa eden Nadir Nadi, bir de önerge verdi, fakat bu hakkın tanınması kabul edilmedi." Haberin devamında ise Meclis'te tasarının lehinde ve aleyhinde yapılan görüşmeler ile Nadir Nadi'nin yaptığı konuşma yer almıştır (Cumhuriyet gazetesi, 9 Mart 1954). Diğer gazetelerde, Nadir Nadi'nin yasayı savunduğuna dair yazılar çıkmış, bunun üzerine Nadi, 13 Mart'ta "Benden ne ister?" başlıklı bir yazı kaleme alarak, kendini savunma ihtiyacı hissetmiştir. Yasanın, ilk maddesinin basına yeni bir kayıt getirmediğini ifade ettiğini belirten Nadi, kendisini şöyle savunmuştur: "Ben kanunun birinci maddesini müdafaa etmedim. Bu maddenin cezaları ağırlaştırmaktan gayri, basın hayatına yeni bir kayıtlama getirmediğini söyledim. İspat hakkının maddede yer verilmesi gerektiğini anlattım... Birinci maddenin yazı hürriyetini ayrıca bir kısıntıya uğrattığını iddia etmek gerçekten mümkün değildir. Hürriyeti insanlar için vazgeçilmez bir hak olarak tanıyan büyük medeni devletler, namusa, şerefe ve haysiyete karşı yapılacak tecavüzleri ceza müeyyideleri altına almışlardır. Elimizdeki kalemi korkunç bir saldırı gibi vatandaş itibarını doğramak maksadıyla kullanamayız." Cumhuriyet gazetesinde ilerleyen

günlerde Doç. Dr. Nurullah Kunter imzasıyla çıkan seri yazılarda, basın kanununun suç ve ceza unsurları hukuki açıdan yorumlanmıştır (Cumhuriyet Gazetesi, 13-14-15-16-17-18 Mart 1954).

Hürriyet gazetesi, 26 Şubat 1954 tarihindeki nüshasında arka sayfadan verdiği "Matbuat kanunu tadilatı" başlıklı haber ile gelişmeyi duyururken, 2 Mart'ta da yine aynı başlık altında, tasarının müzakerelerinin devam ettiğine dair kısa bir habere yer vermiştir. Bir gün sonra ise komisyonun tasarıya son şeklini verdiğini ve 3 maddenin değiştirileceğini yorumsuz bir haberle duyuran gazete, 8 Mart'ta, ilk sayfasından, tasarının görüşülmesi esnasında Başbakan Menderes ile muhalefet arasında münakaşaların yaşandığını ve söz düellosunun gün boyu devam ettiğini belirtmiştir. Bu haberde fazla ayrıntıya girmeyen gazete, 9 Mart 1954 tarihli nüshasında tavrını netleştirerek, "Matbuat kanunu tasarısı fikir hürriyetini tehdit edici görünüyor" başlığı ile ilk sayfadan bir haber veriyor ve tartışmaların şiddetlendiğini bildiriyor. Muhalefetin, basına ispat hakkının verilmemesini sert sözlerle tenkit ettiğini öne çıkaran haberde, bu maddenin değiştirilmediği ve olduğu gibi kabul edildiği bilgisi paylaşılıyor.

Hürriyet, tasarının yasalaşmasını "Matbuat Kanunu layihasını Meclis nihayet kabul etti" şeklinde haberleştirmiş, haberin içeriğinde ise muhalefet sözcülerinin bütün itirazlarına rağmen tasarının olduğu şekliyle kabul edildiğini yazmıştır. Gazeteye göre, yapılan tadilat seçimle alakalı görülüyor (Hürriyet gazetesi, 10 Mart 1954).

Bu düzenlemeler, basında sert tartışmaları beraberinde getirdiği gibi, dış basında hükümetin tutumunu eleştiren haber ve yorumlar yer almıştır. Uluslararası Basın Enstitüsü'nün yayınladığı derginin Kasım 1954 sayısı için bir makale yazan Ahmet Emin Yalman, eleştirilere şu şekilde karşılık vermiştir: "Muhalefet partilerinin isterik saldırıları ile onların arkasına gizlenen komünistlerin yıkıcı çalışmaları arasında bir ayırım çizgi çekmeye imkân yoktur. Hürriyet, yalnız bir hoşgörü havası içinde yaşayabilir. Ceza yasalarındaki değişiklikler, belli başlı gazete başyazarlarına danışılarak hazırlanmıştır. Biz, hürriyetimiz için bu değişikliği kabul ettiğimizi bildirdik. Bütün ömrünü Türkiye'deki hürriyet ve demokrasi hizmetlerine vakfetmiş bir gazeteci sıfatıyla size söyleyebilirim ki, bugünkü durumu birtakım kıstaslarla ölçmek yanlıştır."

Yalman'ın yanı sıra birçok gazetecinin basın kanununu savunduğu bir dönemde Halkçı gazetesinin başyazarı Hüseyin Cahit Yalçın'ın 24 Eylül 1954 tarihinde 26 ay hapse mahkûm olması ve ilerlemiş yaşına rağmen 1 Aralık 1954'te cezaevine gönderilmesi; basın ile iktidar arasındaki tüm ipleri koparma noktasına getirmiştir. Bu olay, ulusal ve uluslararası basının eleştiri oklarını bir kez daha iktidara yöneltmelerine neden olmuştur (Topuz, 1996: 109).

3.4. 1956 Düzenlemesinin Basında Temsili

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından oluşan ekonomik refahın ve savaş 'ganimetinin' giderek azalması, ekonomik düzelmenin sekteye uğraması ve halkın gelir seviyesinin beklentilerin altında kalması gibi nedenler, son derece yüksek özgürlük vaatleri ile iktidara gelen Demokrat Parti'nin basına karşı olan tavrının değişmesine neden olmuştur (Bulunmaz, 2012: 208-209). Basın, DP hükümetini bu yönüyle yoğun biçimde eleştirmiş, bu nedenle hükümet, yeni yasal düzenlemeler yaparak, basın üzerindeki kontrolü artırmaya çalışmıştır.

1954 yılındaki katı değişiklikleri yeterli görmeyen DP Hükümeti, günün gelişmelerine göre basın yasalarını revize etmeye devam etmiştir. 7 Haziran 1956'da kabul edilen 6733 sayılı Yasa ile basın özgürlüğünü yeniden düzenleyen iki önemli kanun daha yürürlüğe girmiştir. Birincisi, Yayın Yoluyla ve Radyo İle İşlenen Suçlar Kanunu'na yeni maddeler eklenmiş; ikincisi, Basın Kanunu'nda bazı köklü değişiklikler yapılarak, basına karşı tutum iyice sertleştirilmiştir. Her iki değişiklik de kabul tarihinden bir gün sonra yürürlüğe girmiştir (Resmî Gazete, 8 Haziran 1956, Sayı 9327).

Hükümetin hazırladığı tasarılarının gün yüzüne çıkması üzerine, basının muhalefete başlayarak, kanunlaşmasını engelleme yönünde yayınlar yaptığı görülmektedir. Milliyet gazetesi, muhalefetin görüşlerini yansıtarak, basın hürriyetinin kısıtlandığını gündeme getirmeye çalışmıştır. 24 Mayıs'ta 1. sayfadan verilen "CHP'nin basına ait görüşü" başlıklı haberde, CHP'nin oluşturduğu basın komisyonunun, 'yürürlükteki kanunlarda basının hür olduğu belirtilmesine karşın, uygulamada ciddi sorun yaşandığı' yönündeki tespitlerine yer verilmiştir (Milliyet gazetesi, 24 Mayıs 1956). Gazete, birkaç gün sonra ise Basın Kanunu'nda değişiklik öngören tasarının DP grubunda görüşüldüğünü haberleştirmiştir. Gazete çalışanlarına yüksek tahsil şartı getirildiğini ve yalan haber ve şeref kırıcı yayınlara ağır cezalar uygulanacağını ön plana çıkaran Milliyet, DP grubunda tasarıyı savunan konuşmalara sayfalarında geniş yer ayırmıştır. Haberin devamında ise hükümeti ve kamu menfaatlerini zedeleyen yayınlar ile gizli toplantıları ifşa eden haberlerin de cezalandırılacağı vurgulanmıştır (30 Mayıs 1956). Bir gün sonra ise kanunun Meclis'in gündemine geldiği haber verilerek, muhalefetin "Tarih karşısında hepimiz mesul duruma düşeceğiz." uyarısına dikkat çekiliyor. Yine 1. sayfada "DP grubu kararları karşısında muhalefet liderleri" başlığı ile verilen bir başka haberde ise CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'nün "Alametler iyi değil, herhangi bir muhakeme yürütmek için vaziyetin aydınlanmasını, bazı malumatın verilmesini beklemek

lazımdır." sözleri yer alıyor. Haberde, Hürriyet Partisi Genel Başkanı Fevzi Lütüf Karaoğlu'nun, çıkarılmak istenen basın ve mitingler kanunu için "baskı kanunları" nitelemesi yaptığı, CMP Genel Başkanı Osman Bölükbaşı'nın ise görüşüne başvurulduğu ve Bölükbaşı'nın gazeteye verdiği özel demeçte "beyhude gayretler" demekle yetindiği ifade ediliyor. Haberin orta kısmında ise "Evvelki gün Demokrat Parti grubunda görüşülerek ekseriyetle kabul edilmiş olan basın ve muhalefetle ilgili kanun tasarıları şehrimiz siyasi çevrelerinde derin akisler uyandırmıştır" şeklinde gazetenin kendi yorum cümlesi yer almıştır. 5. sayfadaki devam haberde ise, DP'li 5 milletvekilinin tasarıya karşı komisyonda ret oyu verdikleri bilgisi paylaşılmıştır. Kanuna yönelik eleştirilerini genellikle muhalefetin üzerinden dillendiren gazetede, Peyami Safa, 2. sayfadaki Objektif adlı köşesinde, "gazetecilere yüksek tahsil şartı" getirilmesini yumuşak bir üslupla eleştirmektedir. Tasarının diğer maddelerine değinmeyen Safa, kanundaki çelişkiyi şu sözlerle ortaya koymuştur: "Bu kanuna göre bir gazetecilik enstitüsü mezunu gazeteci olamaz, fakat bir doktor, bir kimyager, bir mühendis, bir baytar gazeteci olur! Gülmeyiniz hükümet böyle düşünüyor." (31 Mayıs 1956). Konuyu bir gün sonraki manşetine taşıyan Milliyet, "Basın Kanunu kolaylıkla kanunlaşıyor" başlığını kullanarak, muhalefetin görüşmeler esnasında Meclis'i terk ettiğini duyuruyor. Kanunun basını zorlayacak olumsuzluklarını "Bütün gazeteciler lise mezunu olacak, şeref ve haysiyetlere azami dikkat edilecek, gıda maddelerinde darlık yaratacak haberler yazılmayacak, müvezziler haberleri bağıramayacak, tekzipler hakaret olsa bile neşredilecek, basın suçlarına 3 sene hapis ile 10 bin lira para cezası verilecek." şeklinde sıralayan gazete, muhalefetin tasarı karşısındaki sert eleştirilerine geniş yer ayırmıştır. Aynı sayfada "CHP ve Hür Partisinin olağanüstü içtması" başlıklı bir başka habere de yer verilmiş ve bu partilerin grup toplantılarında, basın hürriyetinin kısıtlanmasıyla demokrasiye darbe vurulduğunu gündeme getirdikleri vurgulanmıştır. Bunun dışında iki haber daha aynı gün ve aynı sayfada bulunmaktadır: "Yazılmayacak haberler" başlıklı haberin yanı sıra, "Yayın Yoluyla ve Radyo İle İşlenen Suçlar Kanunu'nda, yapılmak istenen benzer değişiklikleri" sıralayan haber (Milliyet gazetesi, 1 Haziran 1956). Ertesi gün, yine manşet haberde, Basın Kanunu hususunda hükümetin yumuşama eğiliminde olduğu ve İstanbul Gazeteciler Cemiyeti'nin bu konudaki girişimlerini sürdürdüğü belirtilmektedir. Peyami Safa ise, 2. sayfadaki Objektif adlı köşesinde, tasarının fikir hürriyetinde ülkeyi yeniden eski günlere götürdüğüne dair görüşlerini dile getirmeye devam etmiştir (Milliyet gazetesi, 2 Haziran, 1956). İzleyen günlerde, tasarının üzerindeki görüşmelerin sürdüğü ve "bazı maddelerin esnetilmek suretiyle" son şeklini aldığı yönündeki gelişmeyi gündeme getiren gazete, ilk sayfasından Fransa hükümetinin gazetelere sayfa sayısı sınırlaması getirdiği bilgisini içeren bir haberi de kullanma gereği duymuştur (Milliyet gazetesi, 4 Haziran, 1956). Milliyet, Alman iki gazetecinin "Nazi Almanya'sı döneminde bile bu kadar katı kanunların olmadığını" şeklindeki sözlerini haberleştirmiş, bir sonraki gün ise yine konuyu manşetine taşıyarak muhalefetini sürdürmüştür. Peyami Safa, "Bir müvezzi çocuğundan başvekile" başlıklı yazısında, kanunun bağırarak gazete satılmasını yasaklayan maddesini, gazete satıcısı çocuğun ağızından eleştirmiş ve değiştirilmesi çağrısında bulunmuştur (Milliyet gazetesi, 5-6 Haziran, 1956). 7 Haziran tarihli gazete, "Basın Kanunu müzakeresi sırasında Meclis'te fırtına koptu" manşeti ile çıkmış ve sayfasının büyük bölümünü bu konudaki tartışmalara ayırmıştır. Hükümet ile muhalefet arasında yaşanan sert tartışmaların kavgaya dönüştüğü, bu esnada fırlatılan bir çantadan silah çıktığı ve muhalefetin Meclis'i terk ettiği bildirilen haberde, bu gelişmelere rağmen Başbakan Menderes'in tasarımı ısrarla savunduğu vurgulanmıştır. Bir başka haberde ise muhalefet liderlerinin eleştirileri geniş bir biçimde sıralanmıştır (Milliyet gazetesi, 7 Haziran 1956).

Tasarıya günler öncesinde sayfalarında yer veren Cumhuriyet, 30 Mayıs'ta "DP basın hakkındaki kararı tatbika koydu" manşeti ile çıkmıştır. "Gazeteciliği ve gazeteleri, gazete haberlerini, tefsirleri takyid eden, tekzip haklarını genişleten yeni tasarı meclis grubuna getirildi ve kabul edildi" alt başlığını kullanan gazete, basına uygulanan cezalarda artırma gidildiğinin altını çizmiştir. Bir gün sonra "Basın hakkındaki iki tasarı Meclise geldi" başlığı ile konuyu bir kez daha manşetine taşıyan gazete, "tasarıların gazete kapatmayı da ihtiva eden sert hükümleri hakkında yeni ve etraflı malumat" alt başlığı altında, düzenlemeye karşı çıkan DP'li 5 milletvekilinin isim ve fotoğraflarını yayınlamıştır. Alt taraftan büyük bir biçimde verilen "Muhalefet liderleri dün fikirlerini söylediler" başlıklı bir başka haberde ise CHP Genel Başkanı İsmet İnönü ile Hür Partisi Genel Başkanı Karaoğlu'nun eleştirilerine yer verilmiştir. İnönü'ye göre, "Alametler iyi değildir. Herhangi bir muhakeme yürütmek için vaziyetin aydınlanmasını bazı malumatın verilmesini beklemek lazım" gelir iken, Karaoğlu'na göre, "bunlar baskı kanunudur." Nadir Nadi, "Yanlış yol" adıyla kaleme aldığı başyazısında "(...) Sayın başbakanın gazetelere ve muhalefete karşı reva gördüğü ağır hücumları göz önüne getirirsek, alınmakta bulunan tedbirlerin, genel olarak payımıza düşen yürürlükteki hürriyetleri birer miktar daha kısacağını kolaylıkla tahmin edebiliriz... Ne yazık ki düşüncemiz Sayın Başbakanınkinden farklıdır. Evet, gazetelerin yazdıkları yüzünden memlekette rahatı kaçan birileri vardır ama bu halk değil, bir kısım iktidar çevreleridir." diyerek iktidara meydan okumuştur. Gazete, ilk sayfadan yayımladığı bir karikatürde ise ağız ve kulağı bantlanmış, ağzına da kilit vurulmuş bir insan figürünün

altına şu notu düşmüştür: “Basının eski bir tarifi; HALKIN GÖZÜ, HALKIN DİLİ, HALKIN KULAĞI.” (Cumhuriyet gazetesi, 31 Mayıs 1956).

1 Haziran tarihindeki manşetini ve ilk sayfasındaki haberlerin büyük bölümünü bu konuya ayıran gazete, başyazısında da sert muhalefeti sürdürmüş bir gün sonra ise yine manşetinde bu konuya değinmiş, diğer haberlerde ise gazetecilerin, muhalefetin ve vatandaşların tepkilerini gündeme taşımıştır. “Allah beni DP’ye oy verdiğim için affetsin” başlığı ile ilginç bir haberi ilk sayfasına taşıyan gazete, “Manisalı köylü bir vatandaş, şehrimizdeki gazetelerden birine gönderdiği bir mektupta basın kanunu üzerindeki son tadil teklifini şiddetle tenkit ettikten sonra (Allah beni DP’ye oy verdiğim için affetsin.) demiştir.” ifadesini kullanmış; kanunun vatandaşlar arasında da büyük infiale yol açtığı algısını oluşturmaya çalışmıştır (Cumhuriyet gazetesi, 2 Haziran 1956).

Teklifin komisyonlarda görüşülmesi üzerine tutumunu daha da sertleştiren Cumhuriyet, 3 Haziran tarihli nüshasının manşet ve ilk sayfasının önemli bir bölümünü bu konuya ayırmaya devam etmiştir. “Basın tasarıları dün gece yarısı komisyondan çıktı” manşeti ile tasarının son haliyle ilgili bilgileri okuyucularıyla paylaşan gazete, “Dünya bize bakıyor” başlıklı bir başka haber ile İsviçre, Belçika, Almanya ve Fransa’da yayımlanan gazetelerin Türkiye’de basın alanında yaşanan gelişmelere kaygıyla yaklaştığını bildiriyor. “Yeni tasarıların akisleri” başlıklı bir başka haberde ise “Bu maddeler, ancak Hitler’in yaptığı kanunlarda vardı. Tahsil mecburiyeti bütün dünyada şaka telakki edilecektir. Fakat bizde bir facialı komedidir.” ifadelerine yer verilmiştir (Cumhuriyet gazetesi, 3 Haziran 1956). Kanun tasarısının Meclis gündemine geldiği döneme kadar haber ve yorumlarını sürdüren Cumhuriyet, 7 Haziran’da “Meclis basın tasarılarını görüşmeye başladı” manşeti ile çıkmış ve muhalefet ile iktidar arasındaki sert tartışmalara yer vermiştir. Gazete, saatler süren tasarı görüşmelerinin gece yarısı kabul edilmesinin beklendiğini belirtmiştir.

Diğer gazeteler, tasarıya manşetinden verdiği haber ve yorumlarla karşı çıkarken, Akşam gazetesi, 30 Mayıs’a gelinceye kadar, konuya aynı duyarlılıkla yaklaşmamıştır. Bu tarihte “DP grubu basına sıkı kayıtlar altına alınmasını kabul etti” manşetiyle çıkan gazete, parti grubunda alınan kararlar kâğıt israfının önüne geçilmesinin umulduğunu belirtmiştir. Kişilik haklarına saldırı niteliğindeki haberler ile cevap ve düzeltme konularına yeni yaptırımlar getirildiğini içeren haberde, Başbakan Menderes’in yaptığı konuşmayla “basına ağır hücum ettiği” dile getirilmiştir. Sonraki gün “Hükümetçe Meclis’e verilen basın tasarısının esaslarını” sıralayan Akşam, değişiklikle birlikte “gazetelerin mahkemece kapatılabileceğini” öne çıkarmış, buna karşın muhalefetin sert eleştirilerde bulunduğunu aktarmıştır (Akşam gazetesi, 30-31 Mayıs 1956). 1 Haziran’da konuyu manşetine taşıyan Akşam, muhalefetin girişimleri ve demeçlerini geniş bir biçimde kullanarak, bu yolla tasarıya muhalefet etmiştir. Milletlerarası Basın Enstitüsü’nün toplantısını haberleştiren Akşam’dan Hıfzı Topuz, hükümete bu yolla mesajlar gönderirken, gazete tasarının yasalaştığı 7 Haziran’a kadar konuyu manşetinde tutmaya devam etmiş, ancak haberlerinde dikkatli bir dil kullanmaya özen göstermiştir. Yazarlardan Cemal Refik’e göre, fikir ve yazı hürriyetinin sıkı kayıt altına alınması ancak olağanüstü durumlarda olabilir. Ancak ülkemizde böyle bir durum şükür ki yoktur. Refik, “Matbuatın da tamamen hatasız olduğu iddiasında değiliz. Fakat onu hatadan sakındıracak icabında cezaya çarptırarak kanun müeyyideleri mevcuttur.” diyerek hükümeti uyarmaktadır (Akşam gazetesi, 4 Haziran 1956). Akşam gazetesi, 6 Haziran’da “Basın hürriyeti için tarihi bir gün” manşeti ile çıkmış, tasarıda ağır hükümler olduğunun, DP milletvekilleri tarafından da sonradan fark edildiğini belirterek, muhalefetin yasayı geçirmemek için taktikler geliştirdiğini duyurmuştur.

Hürriyet gazetesi, diğer gazetelere göre çok daha erken bir tarihte, iktidarın basına yönelik yeni kısıtlamalar getirme hazırlığı içinde olduğunu haber vermiştir. 3 Mayıs 1956’da “İktidar yeni sert kararlar arifesinde” manşeti ile çıkan gazete, bu haber için; “basın hürriyetine yeni bazı kayıtlar konacak. Meclisten geri alınan Seçim Kanunu’na da yeni hükümlerin ilavesi muhtemel. Gazetecilerin hadiseleri yakından takip etmek için tanınan Meclis gazinosuna girme izni kaldırıldı” alt başlığını kullanmıştır. İlerleyen günlerde gelişmeleri yansıtmaya devam eden Hürriyet gazetesi, 31 Mayıs’ta “Basın Kanunu tadilatı Meclis’ten acele geçirilip, Komisyona verildi” manşetini kullanmış, alt başlıkta ise “Tadil teklifi ile hükümet lüzum görünce gazeteleri kapatmak yetkisini de alıyor.” ifadesini kullanmıştır. Habere göre, layiha Meclis’te sınırlı bir hava içinde kabul edildi. 20’ye yakın Demokrat mebus çekimser kaldı. Sonraki gün yine manşetini bu konuya ayıran gazete, “Basın Kanunu tasarısını komisyon acele olarak görüşmeğe (görüşmeye) başladı” başlığını kullanmış, bu haberin yanına ise CHP Lideri İnönü’nün tadilata tepki gösterdiği yönündeki “Geri gidiyoruz” başlıklı haberini ilişirmiştir. Ertesi gün “muhalefet basın tasarısına karşı toplu hücumu geçecek” başlığı ile yine konuyu manşetine çeken gazete, Anayasa’ya aykırılık içeren maddelere karşı muhalefet sözcülerinin taktik geliştirdiğini, ancak tasarının Meclis’ten olduğu gibi geçmesinin muhtemel olduğunu yazmıştır. Diğer haberlerde ise Hürriyetçilerin değişiklik önergesi verdikleri ve gazetecilerin de olağanüstü toplantılar yaparak, iktidarı bu tasarımı yasalaştırmaktan vazgeçirmeye çalışacakları dile getirilmiştir (Hürriyet gazetesi, 1-2 Haziran 1956).

Hürriyet gazetesinin 3, 4 ve 5 Haziran'daki manşetlerinde de bu tasarı gündeme getirilirken, haber başlıklarında; "Açık konuşma devri sona erdi", "Muhafif partiler toplu halde Meclisi terk edecek" gibi ifadeler kullanılmıştır. Gazete, ilk sayfadaki bir başka haberde ise "Basın Kanunu'nun tesirini gösterdiğini ve gazetecilerin işportacılık yapacaklarını" ileri sürmüştür. Gazete tarafından, 5 Haziran'da Alman gazetecilerin "Kanun çıkarsa basın sonu olur" şeklindeki demeci ilk sayfadan büyük bir biçimde haberleştirilmiştir.

6 Haziran'da "Basın hürriyetinin akıbeti bugünkü Meclis'te belli olacak" manşeti ile çıkan gazete, kanunun kabul edilmesini ise "Meclis Yeni Basın Kanunu'nu Kabul Etti" manşeti ile karşılamıştır. Muhalefetin sert tepkisine rağmen, tasarıda ehemmiyetsiz değişiklikler olduğunu, Meclis'te bazı milletvekillerinin birbirlerine girdiğini haber veren Hürriyet, haber içeriklerinde basın hürriyetinin ortadan kalktığını savunmuştur (Hürriyet gazetesi, 7 Haziran 1956).

Akşam gazetesi, teklifin kanunlaşmasını manşetinden yorumsuz bir biçimde duyurmayı tercih etmiştir. Gazete, ilerleyen günlerde birkaç ufak haberin yanı sıra başka gazetelerden de alıntılar yaparak, basın hürriyetinin yok edildiğini yansıtmaya çalışmıştır. Akşam gazetesi, bir taraftan da Zafer gazetesinin kanunu savunan makalelerini ilk sayfasından peş peşe yayınlamayı ihmal etmemiştir (Akşam gazetesi, 7-15 Haziran 1956).

Tasarının kabul edilmesini Milliyet gazetesi, "Yeni Basın Kanunu bugün mer'iyete giriyor" manşeti ile duyurmuştur. Basın Kanunu ile birlikte Yayın Yoluyla ve Radyo İle İşlenen Suçlar Kanunu'nun da tadil edilerek değiştirildiği ve uzun tartışmalar sonunda kabul edildiği bilgisi verilen haberde, gazeteci vekillerin tasarıya ret oyu verdiklerinin altı çizilmiştir. Peyami Safa, kabul edilen kanunun çok ağır maddeler içermesine karşın, Türk yargısına güvendiğini dile getirerek, "İyi niyetli ve dürüst bir gazetecinin elinden hürriyetini alabilecek bir kimse yoktur." ifadesini kullanmıştır (Milliyet gazetesi, 8 Haziran 1956). 10 Haziran tarihli gazetede, "Yeni Kanuna göre ilk tekzip Ankara'da çıktı" başlığı ile verilen haberde, DP'li bir milletvekili tarafından çıkarılan gazeteye, Meclis'te Basın Kanunu görüşmeleri sırasında tabancası düşen bir başka milletvekili tarafından yalanlama gönderildiği ve gazetenin bunu aynı şekilde yayınlamak durumunda kaldığı kaydediliyor. Haberde, "Evvelki gün Basın Kanunu mevzuunda bütün partilerin katıldığı görüşme esnasında vuku bulan tabanca hadisesinde hilafı hakikat haber verdik." ifadesinin 24 punto ile manşete çekilmek zorunda kaldığı belirtiliyor ve böylece bir anlamda DP'ye bir mesaj verilmek isteniyor (Milliyet gazetesi, 10 Haziran 1956).

Cumhuriyet gazetesi, tasarının Meclis'te yasalaşmasını manşetinden ele almıştır. Gazete "Yeni Basın Kanunları bu sabah Resmî Gazetede çıkıyor" başlığı altında yaklaşık 17 saat süren görüşmeler sonunda 48'e karşı 274 oyla kabul edilen Basın Kanunu'nun bir an önce Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe sokulacağını belirtmiştir (Cumhuriyet gazetesi, 8 Haziran 1956). Sonraki dönemde de kanunu eleştiren haberlere imza atan Cumhuriyet, "Amerika ve yeni basın kanunumuz" başlıklı haberde, ABD Dışişleri Bakanı Dules's'in, "Yeni Türk basın kontrol kanununun basının serbest haberleşme kaynaklarına ulaşmasını aksatmayacağını" temenni ettiğini yazmıştır (Cumhuriyet gazetesi, 13 Haziran 1956). Gazete 16 Haziran'da ise yeni basın kanununun olumsuzluklarının Diyarbakır Milletvekili Mustafa Ekici'nin bir gazeteye gönderdiği tekzip metniyle görülmeye başlandığını "İzmir'de yeni basın kanununun ilk tatbiki" başlıklı haber ile duyurmuştur.

Türk basının öfke ile karşıladığı bu değişiklikler, yabancı basının tepkisini çekmeye devam etmiştir. Uluslararası Basın Enstitüsü, bu gelişmeleri basın özgürlüğü ilkelerine aykırı bulduğunu açıklamış ve protesto ettiğini bildirmiştir. Enstitü dergisinin Temmuz sayısında Türkiye'deki gelişmelere iki sayfa ayrılmış ve (Türk gazetecileri vesayet altında) başlığı ile şu görüşler aktarılmıştır: "Halkı telaşa düşürecek haberlerin yayılması yasak edilmiştir. Bir parti içinde görüş ayrılıkları olduğunu yazmak yasaktır. Meclis toplantılarının yazılması sınırlandırılmıştır. Cezalar ağırlaştırılmış, sorumluluklar artırılmış, haberleşme olanakları daraltılmıştır. Yeni kanunlar basın özgürlüğü için çok ağır birer tahdit sayılır. Enstitü, Türk basının çok büyük çoğunluğunun yeni tedbirleri protesto etmesini sevgi ile karşılar, basın özgürlüğünün ve demokratik kuruluşların korunması için savaşıyor. Türk gazetecilere saygılarını bildirir." (Topuz, 1996: 113). Türk basını ise bir süre sonra; getirilen yeni kısıtlamalar nedeniyle, bu kanun karşısında suskun kalmak durumunda kalmıştır. Birçok gazeteci, hapis veya para cezası tehdidi karşısında, fikrini açıklamaktan kaçınmıştır. Bu duruma ilişkin olarak Müşerref Hekimoğlu, 1961 yılında o günlerde yaşanan durumu şu sözlerle yansıtmıştır:

"1956 yılında basın hürriyetini iyice sınırlayan bir değiştirge çıktığında o zaman çalıştığım gazetenin sahibiyile aramızda şöyle bir konuşma geçmişti:

- İktidardakilere karşı biz de bir tepki gösterelim.

- Ne tepkisi?

- Gazeteler birkaç gün, hiç değilse bir gün çıkmasınlar. Bu kadar sınırlanmış bir hürriyetle çalışamayacaklarını halkoyuna duyursunlar.

Patron güldü: Böyle bir davranışa bu yokuşta hiç kimse yanaşmaz, dedi. Ben bir gün çıkmasam öteki benim okuyucumu da alır, (tirajım yükselir) diye sevinir, dedi. Bugün değişen nedir? Dokuz gazete patronunu bizim yokuşta çok iyi bilinen kişisel düşmanlıklarına rağmen yan yana getiren fikir birliğine, oy birliğine yönelten sebep nedir acaba? (Kaya, 2010: 103; İstanbul Gazeteciler Sendikası, 1968: 75).

Bu dönemde, basın ekonomik yaptırımlara karşı yeterince mücadele etmediği görülmektedir. Bunun nedeni, iktidarın, yapılan eleştiriler karşısında basına karşı olan tutumunu her defasında biraz daha sertleştirmesine bağlanmaktadır. Çünkü DP için yavaş yavaş tehlike çanlarının çalmaya başladığı 1957 seçimlerini önemli ölçüde oy kaybıyla kazanmıştır. Başta CHP olmak üzere değer muhalefet partileri, DP'nin seçime hile karıştırdığını öne sürerek seçim sonuçlarına yaptıkları itiraz, gazeteler tarafından manşetten yansıtılmıştır. Aynı yıl basın davalarını protesto eden bir bildiri yayımladığı için İstanbul Gazeteciler Sendikası, bir süre kapatılmıştır. Kağıt tahsisi konusunda DP yanlısı gazetelere tirajlarına göre büyük ölçüde kağıt verilmiş, tarafsız veya muhalif görülen gazetelere çok hasis davranılmış, hatta muhalif bir derginin 1958 yılının Temmuz ayında kağıdı tamamen kesilmiştir. 1958 yılının Aralık ayında Adalet Bakanı Esat Budakoğlu, Meclis'te, 1954-1958 yılları arasında 238 gazetecinin mahkum olduğunu açıklamıştır. Yalnızca Mart 1954-Mayıs 1958 yılları arasında 1161 gazeteci hakkında soruşturma yürütülmüş, bunlardan 238'i mahkûm edilmiştir (Yıldız, 1996: 502). Bu baskıcı politikalar nedeniyle gazeteciler yıldırılmış, çoğu zaman hükümetle karşı karşıya gelmemek için dikkatli bir üslup kullanmak durumunda kalmışlardır.

3.5. 1960 Düzenlemesinin Basında Temsili

27 Mayıs darbesinin ilk gününden itibaren basından büyük destek gören Milli Birlik Komitesi üyeleri, DP iktidarının çıkardığı, 6 Ekim 1960'ta 94 sayılı Kanun'la Neşir Yoluyla Veya Radyo'yla İşlenecek Cürümler Hakkındaki 6334 ve 6732 sayılı Kanunları iptal ettirdi. 1950 yılında kabul edilen Basın Kanunu'ndaki bazı maddeler ise 29 Kasım 1960'ta kabul edilen ve 5 Aralık 1960'ta Resmî Gazete'de yayımlanan 143 sayılı Kanun'la kaldırıldı (Topuz, 2014: 228). Bu kanunla aynı gün kabul edilen "Türk Ceza Kanunu'nun 481. Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun" ile de gazetecilere ispat hakkı yeniden tanındı (Kabacalı, 1990: 188).

Milliyet gazetesi, 1. sayfadan küçük bir haberle "Basın Kanunu dün yürürlükten kalktı" başlığı ile gelişmeyi duyurmuştur. Bir gün sonra ise Milli Birlik Komitesi Üyesi Yüzbaşı Muzaffer Özdağ, bir basın toplantısı düzenleyerek, "Yurdu demokrasiye götürürken, Babıâli'den de geçeceğiz" dedikten sonra, "Doğu'da toprak ağaları olduğu gibi Babıâli'de de ağalar vardır." demeyi ihmal etmemiştir. Gazete, bu haberi "Özdağ dün basına ait fikirlerini açıkladı" başlığı ile olduğu gibi haberleştirmiştir (Milliyet gazetesi, 7-8 Ekim 1960).

Hürriyet gazetesi, "Demokrat Parti iktidarı devrinde gazetecilere tatbik edilen ağır basın kanununun antidemokratik hükümlerinin tadili ile ilgili tasarıya, Adalet Bakanlığı tarafından son şekli verilmiş ve bu tasarı Bakanlar Kurulundan geçerek Milli Birlik Komitesi'ne sevk olunmuştur." şeklindeki haberle yeni tasarımı açıklamıştır (Hürriyet gazetesi, 4 Ekim 1960). Ancak, eski yasanın kaldırıldığına dair haber ve yoruma yer vermemiştir.

Cumhuriyet gazetesinden Nadir Nadi, bu dönemde diğer gazetecilere göre kısmen de olsa iktidarı eleştirebilmiştir. Nadi, 5 Ekim 1960 tarihli yazısında, DP iktidarının yanlışlarını sıraladıktan sonra, "Basın Kanununun değiştirilip 1950'deki haline getirileceği, gazeteler üzerindeki ilan ve kâğıt baskısının kaldırılacağı söyleniyordu. Aradan geçen dört ay içinde henüz ileriye doğru bir adım atılmamasını nasıl manalandıracağımızı düşünürken, şimdi sağdan soldan işitilen birtakım çatlak sesleri anlamak doğrusu güçtür. Basına yeni bir şekil verilecekmiş. İlan işlerini ve yurt içinde gazete dağıtımını doğrudan doğruya hükümet idare edecekmiş. Kâğıt fiyatlarını da hep hükümet düzenleyecekmiş. Falan filan... Bu memlekette eşitlik, fikir hürriyeti, sosyal adalet gibi parlak formüllere sığınarak dolambaçlı yollardan basına kilit vurmak çıkar yol değildir." diyerek tepkisini ortaya koymuştur (Cumhuriyet gazetesi, 5 Ekim 1960). Gazete, 7 Ekim'de iç sayfada küçük bir biçimde "Basın Kanunu kaldırılıyor" başlığı ile duyurduğu haberde, Milli Birlik Komitesi'nin aldığı kararı, "yüksek tasvibe sunduğu" belirtiliyor.

Akşam gazetesi yazarı Vecihi Ünal, 6 Ekim 1960 tarihli nüshada çıkan "Sırası Geldikçe" adlı köşe yazısında "Öyle bir hür hava içinde yaşıyor, yazıyor ve konuşuyoruz ki; ne gerçeği belirtmek kahramanlık sayılıyor, ne polis gelip matbaalara baskı yapıyor ve hatta ne de haksız yergiler bir koğuşurma konusu oluyor. İstedikimizi yazıyor, çiziyoruz." diyerek, memnuniyetini dile getiriyor. Gazete, "Basın Kanunu dün hukuken de kalktı" başlıklı haber ile eski yasanın iptal edildiğini, "yayın yoluyla işlenen bütün suçlar için ceza kanununun tatbik olunacağını" bildirirken, bu kanunun 27 Mayıs'tan itibaren zaten fiilen uygulanmadığını, ancak hukukî olarak da artık kaldırıldığını belirtme gereği duymuştur (Akşam gazetesi, 7 Ekim 1960).

Milli Birlik Komitesi üyeleri, bu maddeleri kaldırdıktan sonra, yeni bir basın kanunun için hazırlıklara başlamıştır. Yeni basın kanunu hazırlıkları esnasında Milliyet, "Yeni basın kanunu için açık oturum yapıyor" başlıklı haberi ile gazetecilerin de bulunacağı geniş katılımlı bir seminerin düzenlendiğini

belirtirken, bir gün sonra ise “Basın mevzuatı için basın fikri alınacak” başlıklı haber ile tasarıların müzakere edildiğini ve basına ispat hakkının yeniden tanınacağını duyuruyor (Milliyet gazetesi, 11-12 Kasım 1960). Milliyet, ilk sayfadan, “Durum” adlı isimsiz başyazıda ise basınla ilgili düzenlemelerin basın hürriyetini tesis edeceğini, ancak resmî ilan dağıtımı ile ilgili maddelerin sorun teşkil edeceğini dile getirmiştir (Milliyet gazetesi, 18 Kasım 1960). Gazete, birkaç gün sonra ise “Basın Kanunu’na ihtiyaç yoktur” başlığı ile Milletlerarası Basın Enstitüsü Müdürü Rose’nin, “demokratik ülkelerde basın kanununa ihtiyaç duyulmadığı ve resmî ilanların devlet tarafından dağıtılmasının en büyük sansür olduğu” yönündeki görüşlerini haberleştirmiştir (Milliyet gazetesi, 25 Kasım 1960).

MBK üyelerinin basın kanunu için düzenlediği “seminer” haberi Akşam gazetesinde de yer bulmuştur. 12 Kasım 1960 tarihli nüshasında “Basınla İlgili Kanunlar İçin Bir Toplantı Yapıldı” başlıklı bir haberi ilk sayfasından yayınlayan gazete, “Seminer şeklindeki toplantıya MBK üyeleri ile basın temsilcileri katıldı.” ifadesine yer vermiştir.

Cumhuriyet, 10 Kasım’da “Yeni Basın Kanunu tasarısı komitede” şeklinde duyurduğu haberde, “tasarının, bazı istisnalar dışında 1950’deki Basın Kanunu’nu andırıldığını” ileri sürüyor. 12 Kasım 1960’teki nüshasında Ankara’da basın mensupları ile Milli Birlik Komitesi üyelerinin ortak bir toplantı gerçekleştirdiklerini ve ispat hakkı ile Basın Kanunu’nun yeniden düzenlenmesi konusunda görüşmeler yaptıklarını haberleştiren gazete, 16 Kasım’da ise düzenlenen seminerde gazetecilerin eleştirilerini dile getirdiklerini belirtmiştir.

Hürriyet gazetesi, yeni tasarı hazırlıklarını “ispat hakkının yeniden verilmesi” başlığı etrafında yansıtmıştır. 10 Kasım’da “Basına İspat Hakkı Tanıyan Tasarı Komitede” başlıklı küçük bir haberi ilk sayfasında kullanan gazete, DP döneminde kaldırılan hakkın yeniden geri verileceğini belirtmiştir (Hürriyet gazetesi, 10 Kasım 1960).

Kanunun kabul edilmesini “Basın ve İspat Hakkı Kanunu Kabul Edildi” manşeti ile duyuran Milliyet, “ispat hakkı seçimlerde kullanılmayacak, muhabirler için tahsil mecburiyeti kalktı” alt başlığını kullanmıştır. Haberde ise Milli Birlik Komitesi Üyesi Ahmet Yıldız’ın “Bu kararın kabulüyle ne müstakbel iktidarların, ne de basının bedduasını almak istiyoruz.” şeklindeki sözlerine yer vermiştir. Bir gün sonra ise “Durum” adlı 1. sayfadaki isimsiz başyazıda, hem Basın Kanunu’nun hem de Ceza Kanunu’nun, basın hürriyetini tesis ettiği yönünde yorumlar bulunmaktadır (Milliyet gazetesi, 1-2 Aralık 1960).

1 Aralık 1960 tarihli Cumhuriyet, “İspat hakkını tanıyan tasarı kabul edildi” manşeti ile çıkmış, ancak “İspat hakkı sadece kamu yararını ilgilendiren meselelerde tanınıyor.” şerhini de düşmüştür. Bu haberin alt kısmında yine büyük puntolarla verilen bir başka haberde ise “Basın Kanunu da Milli Komitece kabul edildi” dedikten sonra, cezayı gerektiren durumlarda, ağır para cezalarının tasarıda yer aldığını belirtmiştir.

Hürriyet gazetesi, “Türk basını ispat hakkına da kavuştu” diyerek, basına sağlanan özgürlüklerin devam ettirildiği izlenimini vermiştir. Gazete ilk sayfasındaki bu haberin alt başlığında “MB komitesi basınla alakalı olan bütün kanunları kabul etti” alt başlığını kullanmıştır (Hürriyet gazetesi, 1 Aralık 1960).

Akşam gazetesi de yeni kanunu manşetine taşıyarak “Yeni Basın Kanunu çıktı” başlığı altında; “Basına ispat hakkı tanındı. İsnat ispat edilmediği takdirde gazeteciler hapis cezasına çarptırılacak.” alt başlığını kullanmıştır. Cevap ve düzeltme hakkına da düzenleme getirildiği belirtilen haberin devamında, gazete çıkarmanın artık izne tabi olmadığı, mülki amirliğe beyanname vermenin yeterli sayıldığı belirtilmiştir (Akşam gazetesi, 1 Aralık 1960). Gazetenin bir gün sonraki nüshasının ilk sayfasında yayımlanan ilan şeklinde bir karikatürde, “DOĞUM, Yeni doğan çocuğuma İspat Hakkı adını verdim babası İsmail Hakkı” şeklinde bir ifadeye yer verilmiştir.

3.6. 1983 Düzenlemesinin Basında Temsili

DP iktidarı tarafından 15 Temmuz 1950’de çıkarılan Basın Kanunu’nun birçok maddesi, 10 Kasım 1983 tarih ve 2950 sayılı Yasa’yla değiştirilerek ağırlaştırıldı. Para cezaları önemli ölçüde artırıldı, yurt dışından getirilen eserler de yasak kapsamına alındı. Bu tarihten önce; 25 Ekim 1983’te kabul edilen 2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanunu, bölge valilerine, iletişim alanına müdahale etme yetkisi tanıdı (Topuz, 2014: 262-263).

Olağanüstü Hal Kanunu’ndaki değişikliklerin getirdiği kısıtlamaları görmeyen gazeteler, Basın Kanunu değişikliğini de “sıradan bir olay” gibi görmeyi tercih etmişlerdir. 27 Ekim 1983 tarihli Hürriyet gazetesinin ilk sayfasında “Konsey Olağanüstü Hal Yasası’nı kabul etti” şeklinde bir habere yer vermiş, ancak haberin içeriğinde basını ilgilendiren düzenlemeleri hiçbir şekilde zikretmemiş; sadece olağanüstü hal ilanını gerektiren durumları sıralamıştır.

Milliyet gazetesi ise bu köklü düzenlemeyi 7. sayfadan duyurmayı tercih etmiştir. “MGK, Olağanüstü Hal Yasası’nı kabul etti” başlıklı haberde, gerekli görüldüğü durumlarda Bakanlar Kurulu’na olağanüstü hal ilan etme yetkisi tanındığı kaydediliyor (Milliyet gazetesi, 27 Ekim 1983).

Basın Yasası'ndaki değişiklikle ilgili olarak; 11 Kasım tarihli Milliyet gazetesinin 8. sayfasında "MGK Basın Yasası'nı onayladı" başlıklı haberde, "MGK gündeminde bulunan yasa tasarılarını sonuçlandırdı. Basın Yasası'yla TRT Yasası yeni biçimini aldı." ifadesinden başka yasayla ilgili herhangi bir cümleye yer verilmemiştir. İki gün sonra ise yorumsuz bir biçimde "Yeni Basın Yasası açıklandı" başlığı ile verilen haberde milli güvenliğe aykırı yayın yapan gazetelerin bir ay süreyle kapatılacağını ifade etmiştir (Milliyet gazetesi, 13 Kasım 1983). Gazetenin, bu dönemde "basın özgürlüğü", "fikir hürriyeti" kelimelerini hiçbir şekilde kullanmadığı belirlenmiştir.

Cumhuriyet gazetesi ise 12. sayfada, "Basın Yasası MGK'dan çıktı" başlıkla haberle, 1 dakika içinde görüşülerek kabul edilen tasarıyla birlikte, gazetelerin 3 gün ile 1 ay boyunca kapatılabilmesinin, matbaaya el konulmasının ve dağıtımının önlenmesinin mümkün hale getirildiğini duyurmuştur. Gazete, yasayla hapis ve para cezalarının da önemli ölçüde arttırıldığına dikkat çekmiş, sonraki süreçte herhangi bir haber ve yoruma yer vermemiştir (Cumhuriyet gazetesi, 11 Kasım 1983).

3.7. 2002 Düzenlemesinin Basında Temsili

Türk siyasi tarihinde 1991-2002 yılları arasında 11 yıl boyunca devam eden koalisyon hükümetleri dönemi, aynı zamanda güçsüz iktidarların ve muktedir olamayan siyasetçilerin sahne aldıkları yıllar olarak nitelendirilmektedir.

Koalisyon hükümeti tarafından hazırlanan 4676 sayılı RTÜK Yasası, 7 Haziran 2001 tarihinde TBMM tarafından kabul edilmiş oldu, ancak Cumhurbaşkanı Sezer tarafından veto edildi. Hükümet, bir yıl sonra hiçbir değişiklik yapma gereği duymadan yasayı tekrar gündeme getirdi ve 15 Mayıs 2002'de 4756 sayılı Yasa ile RTÜK, TRT ve Basın Kanunu değişikliklerini içeren tasarılar kabul edildi. Bu kanunda öngörülen para cezaları, basın kuruluşlarının varlığını tehdit edecek boyutta yüksekti. Yasa değişikliğinden kamuoyu haberdar olmadı. Meclis, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, diğer cemiyetler ve Basın Konseyi'nin itirazlarını önemsemediği gibi, gazeteci kökenli milletvekilleri de tasarinın değişmesi için etkili bir savaş veremediler (Topuz, 2014: 319).

Gazetelerin, tasarinın hazırlandığı süreçte genellikle, RTÜK Yasası ile ilgili tartışmaları ön plana aldıkları ve eleştirilerini bu alana odakladıkları görülmektedir. Basın Kanunu'ndaki düzenlemenin bu tartışmaların gölgesinde kaldığı anlaşılmaktadır. Milliyet, tasarinın Anayasa Komisyonu'ndan geçmesi üzerine "Basına ağır cezalar yolda" başlığı ile küçük olarak verdiği haberde, "para cezalarının 10 milyar liradan 100 milyar liraya çıkarıldığını" tek cümle ile duyurmuştur (Milliyet gazetesi, 18 Mayıs 2001). Ancak 2002 yılında yapılan düzenlemenin öncesi ve sonrasında, bu husus dile getirilmemiş, televizyon sahiplerinin hisselerine sınırlama getiren maddelerin gündemde tutulmasına öncelik verilmiştir.

Hürriyet gazetesi, yasayı destekler mahiyette yayınlar yapmış, radyo ve televizyonları ilgilendiren maddeleri ön plana çıkarmıştır. Tasarinın kanunlaşmasını "Radyo-TV'de gizli patron dönemi bitti" başlığı ile haberleştiren gazete, televizyonlarla ilgili yeni yaptırımları sıralamış, yazılı basını ilgilendiren maddeleri ise zikretmemiştir (Hürriyet gazetesi, 16 Mayıs 2002).

Diğer gazeteler gibi Cumhuriyet gazetesinin haberlerinde de yasanın televizyonları ilgilendiren boyutları devamlı olarak ön planda tutulmuş, yazılı ve görsel basıl için öngörülen ağır para cezaları yeteri kadar gündeme getirilmemiştir. 10 Mayıs 2002 tarihli Cumhuriyet gazetesinde "Kayış: Patronların eline atom bombası veriliyor" başlıklı bir haber yer almış, haberde RTÜK Başkanı Nuri Kayış'ın yasayı savunan sözleri aktarıldıktan sonra, Türkiye Gazeteciler Cemiyet Başkanı Orhan Erinç'in düzenleme ile ilgili eleştirilerine 1 paragraf ayrılmıştır. Habere göre Erinç, "Olağanüstü para cezaları caydırıcı değil, öldürücüdür." diyerek, ağır para cezalarına dikkat çekmiştir. 16 Mayıs'ta da "Basına ceza, tekelleşmeye vize" başlıklı haberde, Basın Yasası'nda yapılan değişiklikle birlikte, yazılı basına dönük para cezalarının fahiş oranda arttırıldığına vurgu yapılmıştır. Gazete, yasanın Meclis'te kabul edilmesini ise "RTÜK Yasası yine Köşk'te" başlığı ile yorumsuz bir biçimde vermiştir. Cumhuriyet'in, bu yasanın görüşülmesi sürecinde Milliyet ve Hürriyet'in aksine "tekelleşme tehlikesine" dikkat çekmesi ve yasanın basında tekelleşmeyi doğuracağına yönelik haber ve yorumlara yer vermesi dikkat çekicidir.

Akşam gazetesi, bu tarihteki düzenlemeye RTÜK Yasası'nda yapılan değişiklik penceresinden bakmış ve tasarıya sert bir biçimde muhalefet etmiştir. "Sansür İsyanı", "RTÜK'ün top 10'u: Yeni yasayla dinleyeceğimiz şarkıları bile Üst Kurul üyeleri seçecek", "Meclis'te RTÜK kavgası" başlıklı haberlerle tasarı üzerindeki tartışmaları ve gelişmeleri yansıtan gazete, Basın Kanunu'ndaki düzenlemeyi gündeme getirmemiştir. Akşam gazetesi, yasanın kabulünü de "Türkiye'yi AB'den koparan yasa çıktı" üst başlığı ve "201 Vekilin zaferi!" manşeti ile haberleştirmiş, kanunun basına sansür getirdiğini savunmuştur (Akşam gazetesi, 3-22 Mayıs 2002).

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Orhan Erinç, yasa değişikliğinden uzun bir süre sonra, para cezalarının artırılması konusunu ele aldığı bir yazısında, konuya duyarsız kaldıkları gerekçesi ile gazetecileri de sert bir biçimde eleştirerek, sorumluları şu şekilde sıralamıştır: "Değişiklik önergesini veren üç ANAP Milletvekili. Uyarıları dikkate almayan DSP, MHP ve ANAP genel başkanları. Grup başkanı ya da

başkanvekillerinin kaldırdıkları parmaklara uyararak oy kullanan iktidar milletvekilleri (DSP'den, öldürücü cezalara karşı çıkan ve ret oyu kullanan gazeteci milletvekilleri hariç). Yasa değişikliğinin 'ne kadar güzel' olduğunu yazıp söyleyerek Cumhurbaşkanı'nı eleştiren ya da sessiz kalmayı yeğleyen basın, iletişim özgürlüğünün havariliğine soyunmuş olan gazeteci ve yazarlar. Yasa değişikliğine, o dönemdeki partilerinin konumu nedeniyle ret oyu vermelerine karşın halen AKP sıralarında oturan ve oylarına sahip çıkmayan milletvekilleri. Ana muhalefet partisi konumundaki CHP'nin, sorun kendilerine anlatıldığı halde ilgisiz kalan yöneticileri ile milletvekilleri." (Cumhuriyet gazetesi, 9 Haziran 2003). Aynı gazeteden Hikmet Çetin ise bu konuda gazete sahipleri ve gazetecileri "iki yüzlülükle" suçlayarak, "Canımız yanınca" başlıklı yazısında şunları söylemiştir: "Nereden başlasak, hangi konuya öncelik versek acaba? Basına öldürücü para cezaları geliyor... Bugüne dek basınımız bu konuya hiç değinmedi, 'öldürücü para cezaları' hafife alındı... Orhan Erinc, anımsıyorum bir yıl önce üç dört kez yazdı bu konuyu... Umursayan olmadı... Önceki gün Basın Konseyi Başkanı Oktay Ekşi, yaptığı açıklamada (Uygulanan para cezalarına isyan ediyoruz.) derken aklıma şu soru geldi: Acaba bugüne kadar gazete patronlarının, çalışanların aklı neredeydi? Oktay Ekşi, haklı olarak 'engizasyon döneminden' söz ediyor, bu dönemdeki cezaların 2003 yılı Türkiye'sinde hortladığını söylüyordu... Gerçekten 5680 sayılı Basın Yasası'ndaki para cezaları katlanarak arttırılmıştı... Yasa değişikliği gerçekleşince bazı meslektaşlarımızın köşelerinden alkış sesleri yükseldi... Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Orhan Erinc'le 'öldürücü para cezaları' konusunu konuştum dün sabah... Orhan Erinc şöyle dedi: Bu değişiklik radyo ve televizyonlarla ilgili özel yasaya eklenen bir maddeyle yaşama geçti. Radyo ve televizyonlarla ilgili özel yasada patronların yüzde 20 pay sınırlamasıyla kamu ihalelerine girmeyi yasaklayan sınırlamaların kaldırılması amaçlanıyordu. O nedenle holding medyası yasanın gerçekleşmesi için çaba harcadı. Hatta değişikliklerin ne kadar yerinde, demokratik olduğunu yansıtan haberler yaptı, yorumlar yayımladı. Erinc'e soruyorum: Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer bu yasayı veto edince medyadan tepki almamış mıydı? Orhan Erinc, (Hem de nasıl?) deyip yanıt verdi: Cumhurbaşkanı Sezer, ilk kez 7 Haziran 2001 günü kabul edilen ilk yasa değişikliğini 18 Haziran 2001 günü 16 sayfalık gerekçeyle geri gönderdi. Biz, bu süreçte de üçlü koalisyonun başbakanı Bülent Ecevit ile başbakan yardımcılarını, ilgili bakanlara bugün yaşanan tehlikeler konusunda bilgi verdik, değişikliğin yerel ve bağımsız medyayı yok edeceğinin altını çizdik. Bize hak verdiler. Ama yasaya sahip çıkmayı sürdürdüler. Çünkü yasa değiştirilerek kabul edilseydi Cumhurbaşkanı'na yeniden iade etme hakkı doğacaktı. Her halde aceleleri vardı ki, yasayı değiştirmeden aynen kabul ettiler. Cumhurbaşkanı, zorunlu olarak yasayı 21 Mayıs 2002 günü Resmî Gazete'de yayımlattı..." (Cumhuriyet gazetesi, Aralık, 2003).

3.8. 2004 Düzenlemesinin Basında Temsili

Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) Hükümeti, 2004 yılında, 5680 sayılı Basın Kanunu'nda kapsamlı bir değişiklik yapmak için harekete geçmiştir. Yeni tasarının hazırlanması esnasında, basın meslek örgütlerinin ve sivil toplum kuruluşlarının görüşlerine büyük önem verilmiştir. Batı standartlarında, özgürlükçü bir kanun yapma amacıyla basın meslek örgütleri ve sivil toplum kuruluşlarının katılımıyla 20-21 Şubat 2003 tarihlerinde İletişim Şurası toplanmış ve taraflar görüşlerini hükümete iletmislerdir. Gazeteci örgütlerinin de hazırlık aşamasında yer aldığı kanun tasarısı, Türkiye kamuoyu ile birlikte Avrupa Konseyi Medya Grubu'na sunulmuş ve bu kesimlerin olumlu görüşleri üzerine 9 Haziran 2004 tarihinde TBMM'de kabul edilerek yürürlüğe girmiştir (Atalay, 2004). Bu kanunun en önemli getirisi, basın yoluyla işlenecek tüm suçlara, hapis cezasını kaldırması olmuştur.

Kanunun yasalaşması sürecinde gazetelerde herhangi bir olumsuz eleştiri veya öneri göze çarpmamaktadır. Gazetelerin, önceki kanun tasarılarının görüşülmesi sürecinde yoğun olarak haber ve yorum yaptıkları göz önüne alındığında, 2004 yılındaki değişiklik için aynı yönde bir eğilimin olmadığı görülmektedir. İncelenen gazetelerin tamamında, yasayla ilgili az sayıda haber ve yorum yapıldığı göze çarpmaktadır. Milliyet gazetesi, kanunun Meclis'te görüşülmesinden bir gün önce, Devlet Bakanı Beşir Atalay'a atfen "Basın bize itibar sağladı" başlığı ile verdiği haberde, Atalay'ın "Ortak, paylaşarak, demokratik bir süreçle hazırlanmış bir tasarımı Genel Kurul'a getiriyoruz." sözlerine yer vermiştir (Milliyet gazetesi, 8 Haziran 2004). Kanunun TBMM'de kabul edilmesini ön plana çıkarmayan gazetede Nail Güreli, yasayı olumlu bulurken, basın çalışanlarına yönelik bir düzenlemenin gerekliliğine de vurgu yapmıştır (Milliyet gazetesi, 23 Haziran 2004).

Tasarının görüşülmesi esnasında konuya duyarsız kalan Akşam gazetesi, düzenlemenin hayata geçirilmesini "Yolsuzluk iddiası haber olmayacak" başlığı ile haberleştirmiştir. "Basın Yasası Meclis'te kabul edildi. Yeni yasaya göre dava açılana kadar yolsuzluk iddiası haber yapılamayacak. Yasağı çiğneyene 50 milyara kadar para cezası gelecek." diyen gazete, haberin devamında ise basın suçları için öngörülen para cezalarını ön plana çıkarmıştır (Akşam gazetesi, 11 Haziran 2004). Gazetenin yazarı Yalçın Pekşen, 12 Haziran'da "Buradan Bakınca" adlı köşe yazısında, "Basın Yasası'na göre haber denemeleri" başlıklı yazısında, kanunun 18. Maddesini eleştirmektedir. Pekşen'e göre, yasanın işlemeye başlamasından sonra gazetecilik çok kolaylaşacak gibi görünüyor; çünkü haber yazmaya pek gerek kalmayacak."

Hürriyet gazetesi,5 Nisan 2004'te "Basın Kanunu Tasarısı Komisyonunda" başlıklı bir haber yapmış, haberin içeriğinde düzenlemenin maddelerini olduğu şekliyle sıralamış, 13 Nisan'da ise "Tasarının komisyonunda kabul edildiğini" duyurmuştur. Tasarının yasallaşması üzerine "Basında yeni dönem" başlığı ile iç sayfadan tek sütunluk bir habere yer veren Hürriyet, "Basın Yasası AB'ye uyum çerçevesinde yeniden düzenlendi. TBMM'de dün kabul edilen yasaya göre, suç unsuru bulunan yayınların basıldığı matbaa aletlerine el konulamayacak. Yasa, basın yoluyla işlenen suçlara, hapis cezası yerine ağırlaştırılmış para cezası getiriyor." demiştir (Hürriyet gazetesi, 10 Haziran 2004). Bu haberden bir gün sonra "Basın Yasası da AB'ye uyumlu oldu" başlıklı bir haber daha verme gereği duyan gazete, "Elli dört yıldan beri 17 kez değiştirilerek 'yamalı bohçaya' dönen Basın Yasası, AB'ye uyum çerçevesinde sil baştan yenilendi ve önceki gece TBMM'de kabul edildi" alt başlığı altında yeni kanunun maddelerini olduğu gibi sıralamıştır. Gazetenin başyazarı, aynı zamanda Basın Konseyi Başkanı Oktay Ekşi, kanunun kabul edilmesi nedeniyle 11 Haziran'da "Hoş geldin Basın Yasası" başlıklı bir yazı yazmıştır. 54 yıllık Basın Kanunu'nun kalktığına vurgu yapan Ekşi, şu değerlendirmeleri yapmıştır: "Yeni yasanın bazı özellikleri var: Uzun zamandır özlediğimiz 'katılımcılık' anlayışının ürünü olarak doğdu. Sorumlu Bakan Beşir Atalay kendisinden önceki dönemlerde yapılmış çalışmaları dikkate aldı. Onunla yetinmedi, 2003 yılının Şubat ayında Ankara'da 'İletişim Şurası' adıyla bir toplantı düzenledi. Orada ilgili herkes vardı ve her isteyen görüşlerini dile getirdi. İtiraf edelim biz bu toplantının da göstermelik olacağından kuşkuluyduk. Ama öyle olmadı. Burada dile getirilen görüşler, sonraki çalışmalarda esas alındı. Ve Basın-Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü'nün olumlu katkılarıyla nihai noktaya geldi. Dışarıdan katkı, bundan sonra da ihmal edilmedi. TBMM Adalet Komisyonu Başkanı Köksal Toptan da ilgili sivil toplum kuruluşlarını toplantıya çağırdı. Sonuçta esas itibariyle iyi bir Basın Yasası'na kavuştuk."

Diğer gazetelerin aksine Cumhuriyet gazetesi, düzenlemeye "ihtiyatlı" yaklaşmayı tercih etmiştir. Gazetenin yazarlarından aynı zamanda Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Orhan Erinc, "Hapis kalktı, ama dönecek" başlıklı yazısında tasarının iyi yönleri olduğunu belirtip, bu maddeleri sıraladıktan sonra, para cezalarıyla ilgili düzenlemeleri eleştirmiştir. Düzenleme öncesinde gazetede az sayıda haber yer alırken, gazetenin yazarlarından Orhan Birgit, "AKP iktidarı Basın Yasası'na yeni biçim vererek uyum yasaları ışığı altında önce kendisini, sonra da bazı saf vatandaşlarımızı kandırmakla meşgul değil mi?" diyerek, temkinli bir yaklaşım sergilemiştir (Cumhuriyet gazetesi, 9 Haziran 2004). Gazete tasarının kabul edilmesini 10 Haziran tarihli sayısının 4. sayfasında "CHP'den fahiş para cezalarına tepki" başlığını kullandığı küçük bir haberle duyururken, yazar Orhan Erinc ise 12 Haziran'da "Bundan kötüsü olamaz" başlıklı yazısı ile TBMM'de kabul edilen yasanın "Cumhuriyet tarihinin en kötü yasası" olduğunu ileri sürmüştür. Bir diğer yazar Oral Çalışlar ise aynı tarihli "Basın Yasası ve Türkiye Gerçeği" başlıklı yazısında farklı görüşlere yer vermiştir. Çalışlar, "Hükümetin ilgili sivil toplum kuruluşlarının görüş ve önerilerini de alarak hazırladığı Basın Yasa Tasarısı TBMM'de kabul edilerek, yasaladı. Yasanın hazırlanması sırasında izlenen yol, bütün basın kuruluşları tarafından olumlu karşılandı. Bu yasanın iyi bir yasa olduğu herkesin ortak inancı. Ancak yine de bazı sıkıntılardan söz edebiliriz." demiş ve yasayla ilgili bazı endişelerini sıralamıştır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Türkiye'nin basın tarihi, birçok gelişmiş ülkeye göre daha kısa olmasına karşın, bu alana yönelik yapılan yasa düzenlemelerin sayısı bir hayli fazladır. 1950 yılında kabul edilen Basın Kanunu, birçok iktidar tarafından yeniden ele alınarak, günün koşullarına göre düzenlenmiştir.

Yazılı bir Anayasa metni bulunmayan İngiltere ve Suudi Arabistan dışındaki ülkelerde, Anayasa, Basın Kanunu ve Basın Kanunu gibi basın hukukunu düzenleyen hükümler bulunmaktadır. Basın alanında köklü bir geçmişe sahip olan İngiltere'de yazılı bir Anayasa metni olmadığı gibi, yazılı bir Basın Kanunu'nun bulunmaması da dikkat çekicidir. Almanya'da ise her eyaletin ayrı bir basın kanunu bulunmaktadır; ancak bu düzenlemelerin tümü 1960-1963 yılları arasında oluşturulan özel bir komisyon tarafından hazırlanan hükümler çerçevesinde düzenlendiği için aralarında büyük ayrım bulunmamaktadır. Belçika, Fransa, İtalya, Avusturya, Yunanistan, Amerika Birleşik Devletleri, Japonya, Rusya Federasyonu, Pakistan, Özbekistan, Tacikistan, Kazakistan, Türkmenistan, Azerbaycan gibi ülkelerde basın kanunları bulunmaktadır (Günaydın, 2005, 324). Ancak bu kanunların, Türkiye'deki yasalar kadar sıklıkla içerik düzenlemesine uğramadıkları bilinmektedir.

Dünya'da yaygın olan uygulamaların aksine; Türkiye'de göreve gelen iktidarların tamamında, - vakit kaybetmeden- basın alanına müdahale etme arzusu göze çarpmaktadır. Demokrat Parti döneminde özgürlükçü bir anlayışla hazırlanan ve kabul edilen Basın Kanunu, yine bu iktidarının ilerleyen dönemlerinde, defalarca tadilata uğramış, yaptırımlar giderek sertleşmiştir. Bu nedenle basın alanında en çok değişikliğin yapıldığı ve tartışmaların yaşandığı dönem DP iktidarı dönemidir.

27 Mayıs askeri darbesi ile iktidarı ele geçiren Milli Birlik Komitesi'nin ilk ve en önemli icraatlarından birisi basın yasalarına el atmak olmuştur. 1982 Anayasası'nın yanı sıra Basın Kanunu büyük

çaplı değişikliğe uğrayarak, bu dönemde yeniden yürürlüğe girmiştir. ANAP hükümetinin de ilk icraatlarından birisi, basına el atmak olmuştur. Bu dönemde çıkarılan kanunlar ve yönetmelikler, uzun süre tartışılmıştır. Koalisyon hükümetleri de kendilerinden önceki hükümetlerin yolundan gitmiş ve yeni yasalar çıkararak basın alanını düzenleme çabası içerisine girmiştir. Son olarak Adalet ve Kalkınma Partisi Hükümeti, hem Basın Kanunu'nu hem de Türk Ceza Kanunu'nu baştan aşağı yenileyerek, basın alanına kayıtsız kalmadığını göstermiştir.

Şüphesiz, iktidarların basın alanına doğrudan veya dolaylı olarak sıklıkla müdahale etmesinin başlıca nedeni; basını kontrol altına alarak, kendi çıkarlarına aykırı yayınlar yapmalarının önüne geçmektir. Medyanın geniş kitleleri etkileme gücünü bilen siyasetçiler, tarihin her döneminde iktidara gelmek, daha sonra da iktidarlarını sürdürebilmek amacıyla iletişim kanallarını denetimlerinde tutmaya özel önem vermişlerdir. Türkiye'de tüm kitle iletişim araçları gibi gazeteler de ilk ortaya çıktıkları yıllardan itibaren iktidar odaklarının kontrol çabalarından korunamamışlardır. Basını propaganda aracına dönüştürmek isteyen iktidarlar, basını denetlemek için lisans ve sansür gibi mekanizmaları devreye sokarak, yandaş yaratmanın ve yandaşlarını örgütlemenin yollarını aramışlardır. Siyasal iktidarlar, basını denetlemek için yalnızca yasaklama ve baskı altında tutma gibi hukukî yollara başvurmazlar. Aynı zamanda bir ticari işletme özelliği de taşıyan basına malî ve ekonomik baskılar da uygularlar. İktidarların basının denetim altına almak için başvurdukları bir başka mekanizma da ödüllendirme yöntemidir (Uzun, 2014: 130). Türkiye'de resmî ilan dağıtımının iktidarlara göre farklılık göstermesi, bu duruma önemli bir kanıt olarak sunulabilir. Bu bağlamda, Türkiye'de farklı dönemlerin siyasal özelliklerine bağlı olarak basın-iktidar ilişkileri biçimlenmiş ve bu ilişkinin yapısı; basınla ilgili hukukî düzenlemelerin çerçevesini oluşturmuştur. İktidarların, göreve geldikleri ilk dönemde, özgürlükçü yasalar çıkarmalarına karşın, izleyen süreçte yasaları baskıcı bir formata büründürmelerinin altında yatan ana neden de bu anlayıştan kaynaklanmaktadır.

Türkiye'de iktidarların basına karşı tutumunu sertleştirmesinde, yeni hukukî tedbirler almasında; basını kontrol altına alma amacının yanında, gazetecilerin sebep olduğu hatalı ve kasıtlı uygulamaların da payı göz ardı edilmemelidir. Ülkemizde gazetecilerin, basın özgürlüğünü istismar edip etmedikleri, kamu adına mı yoksa çıkarları doğrultusunda mı yayıncılık yaptıkları ve basın etiğine uyup uymadıkları hususu öteden beri tartışıla gelen bir konudur.

Dünya'da ve Türkiye'de siyasi otoriteler, basına bazı hak ve ayrıcalıklar tanımışlardır. Bununla beraber, yapılan yayınlardan dolayı ortaya çıkan sorunların giderilmesine yönelik çeşitli yasal düzenlemelere de başvurma ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Basın mensupları, yasa yapıcıların basının görev alanını sınırlandıracak düzenlemelerden kaçınması, bunun yanında kamuoyu karşısında saygınlığı olan bir basın mesleğinin oluşturulması amacıyla özdenetim mekanizmasını tesis etmişlerdir. Burada basının hem özgür olması hem de bu özgürlüğün istismar edilmesini önleyecek çeşitli kurumlara sahip bulunması hedeflenmektedir (Girgin, 2008: 239). Özdenetim sistemi; okuyucuyu korumak, dürüst davranmayan gazeteciyi disiplin altına almanın yanında, devletin basına müdahalesini engellemeyi amaçlamaktadır (Alemdar, 1990: 388). Bu düşünceden hareketle, gazetecilerin uygulamaya geçirmesi gereken bir dizi ortak değerden söz edilmektedir. Bu değerler, başlıca, meslek ilkeleri, onur ilkeleri ve etik ilkeler olarak sıralanmaktadır. Bu sistemin başarıya ulaşmasının en temel koşulu ise yine medya alanında görev yapan kişilerin, bu kural veya ilkelere azami ölçülerde riayet etmesidir. Ancak Türk basın tarihine bakıldığında, basın özgürlüğünün istismar edildiği, kişilik hak ve hürriyetlerinin dikkate alınmadığı, kamu yararının hiçe sayıldığı ve kişisel çıkarların ön planda tutulduğu yayıncılık örnekleri ile sıkça karşılaşmaktadır. Gazetecilerin ortaya koyduğu bu tutum, iktidarların yeni yasal düzenlemeler yapmak için öne sürdükleri gerekçelerden birini teşkil etmiştir.

Medya alanında görülen bu olumsuzluklar nedeniyle, halkın basına olan desteği giderek azalmış ve iktidarlar karşısında savunmasız bırakılmıştır. İktidarlar, güçlü bir halk desteğine sahip olmayan basına karşı, rahat davranarak, bu alanı istedikleri şekilde düzenleme yoluna gitmişlerdir.

Gazetecilerin ve basın meslek kuruluşlarının, basın kanunu değişikliklerinden daha önce haberdar olup olmadığı sorusu da çalışmanın problemlerinden birini teşkil etmiştir. Araştırma boyunca incelenen gazetelerden elde edilen verilerden de anlaşılacağı üzere; bu hususla ilgili demokrasinin kesintiye uğradığı zaman dilimleri ile serbest seçimler sonucu sivil iktidarların yönetimde kaldığı dönemler arasında keskin bir ayırım söz konusudur. Siyasetçilerin idarede olduğu dönemlerde, gazeteciler, düzenlemelerden genellikle haberdar edilirken, darbe dönemlerinde basının bilgilendirilmesine gerek duyulmamıştır. Bununla birlikte, iktidarlar; basın özgürlüğünün sağlanmasında ileriye doğru atılan adımları gazetecilerle paylaşmış; kısıtlama getiren düzenlemeleri de paylaşmaktan kaçınmışlardır. Bu tür düzenlemeler ya acele bir biçimde Meclis gündemine getirilerek kanunlaştırılmak istenmiş veya ancak resmî gazetede yayımlandığında kamuoyunun haberdar olabileceği kanun hükmünde kararname şeklinde yasalastırılarak hayata geçirilmek istenmiştir.

Basın Kanunu'nun hazırlandığı DP'nin ilk iktidar döneminde, tasarı tartışmaya açılmış ve gazetecilerin yanı sıra basın meslek örgütleri de sürece dâhil edilmiştir. İstanbul Gazeteciler Cemiyeti'nin belirlediği gazetecilerle hükümet üyeleri kurulan komisyonda ortak bir çalışma yürütmüş ve tarafların üzerinde uzlaştığı metin kamuoyuna sunulmuştur. Gazeteciler, yaptıkları haber ve yorumlarla da kanunun hazırlanması ve kabul edilmesi sürecine müdahil olmuşlardır. DP döneminde yapılan diğer düzenlemelerle ilgili de gazetelerin sıklıkla haber ve yorumlar yapmasından anlaşılacağı üzere, kanunların hazırlanması sürecinde gazetecilerin önceden bilgi sahibi oldukları görülmektedir. Ancak bu anlayış, DP'nin son dönemlerinde farklılık göstermiştir.

1960 askeri darbesi ile birlikte, diğer bütün kanunlar gibi basınla ilgili hukuksal düzenlemelerden de gazeteciler, genellikle metinler Resmî Gazete'de yayımlandıktan sonra haberdar olmuşlardır. Bu düzenlemelerin öncesinde gazetelerde eleştiri mahiyetli herhangi bir haber ve yoruma rastlanmazken, kanunların yürürlüğe girmesiyle ilgili haberlere dayanak olarak Resmî Gazete'nin gösterilmesi ise darbe yönetiminin tek yanlı hareket ettiğini ortaya koymaktadır. MBK üyeleri, darbeden birkaç ay sonra yeni basın kanunu çalışmalarına başlamış, tasarı hazırlanırken bazı gazetecilere yönelik "seminer şeklinde" bir toplantı düzenleyerek, görüşlerine başvurmuştur. Ancak gazetecilerin fikirlerine itibar edilmediği, yapılan bazı yayınlardan anlaşılmaktadır. 1983 yılında yapılan seçimlerden sonra ANAP'ın iktidara gelmesi ile birlikte düzenlemelerle ilgili basına bilgi akışı normale dönmüştür. Gerek yazılı basın alanında yapılan düzenlemeler gerekse televizyon ve diğer iletişim araçları ile ilgili çıkarılan kanunlarla ilgili uzun süren tartışmalar, basının süreci baştan sona yakından takip ettiğini ortaya koymuştur. Koalisyonlar döneminde ise gazetelerin yapılmakta olan düzenlemeleri çok önceden bildikleri ve lehlerine olması için yoğun çaba gösterdikleri görülmektedir. AK Parti iktidarında ise basın meslek kuruluşları ile hükümet üyelerinin Basın Kanunu'nun hazırlanmasında ortak hareket ettikleri ve özgürlükçü bir yasanın kanunlaştırılması konusunda hemfikir oldukları, yapılan yayınlardan anlaşılmaktadır. Basın Kanunu dışındaki düzenlemelerin de önceden haberleştirilmiş olması gazetecilerin kanunların hazırlanış süreçlerinden sağlıklı bir biçimde haberdar olduklarını göstermektedir.

Çalışmanın ana sorunsalı, Basın Kanunu'nda yapılan düzenlemelerin basında temsilidir. Bu bağlamda, çok partili dönemden 2014 yılına kadar yazılı basın alanında yapılan hukuksal düzenlemelerin basında ne şekilde temsil edildiği, gazetecilerin düzenlemeler karşısında nasıl bir tavır ortaya koydukları ve bu tavrın iktidarları üzerinde etkili olup olmadığı hususları büyük önem taşımaktadır. İncelenen gazetelerin, öteden beri basını doğrudan veya dolaylı olarak ilgilendiren hukuksal düzenlemeler karşısında duyarlı davrandıkları ve tasarıların kanunlaşma serüvenini okuyucularına yansıtmaya özen gösterdikleri belirlenmiştir. Demokrat Parti döneminden AK Parti dönemine kadar yapılan düzenlemelerin tamamına yakını, gazete sayfalarında yer bulmuştur. Bu konularla ilgili haberlerin genellikle ilk sayfadan verildiği, önemli sayılan tasarıların manşete taşındığı ve bununla birlikte köşe yazarlarının kişisel görüş ve düşüncelerini dile getirdikleri görülmektedir. Haberler, zaman zaman karikatürlerle de desteklenmiştir.

Gazeteciler, basını baskı altına alma girişimi olarak gördükleri yasalar karşısında genellikle sert tavır takınarak, bu haberleri daha geniş şekilde sayfalarına taşımışlardır. Sansür girişimi olarak adlandırılan düzenlemelere karşı yazarların eleştiri dozu da aynı şekilde yüksek perdeden dile getirilmiştir. Buna karşın, basına serbestlik getiren ve gazetecilerin de katkı sunduğu tasarılar, çoğu zaman sade ve yorumsuz bir şekilde aktarılmıştır. Bu tarz düzenlemeler, baskıcı yasalara oranla gazete sayfalarında çok daha az yer kaplamıştır.

Gazetelerin yaptığı yayınların, iktidarlar üzerinde kısmen de olsa etkili olduğu ve tasarıların değişikliğe uğrayarak yasalaştığı saptanmıştır. DP döneminde köklü değişikliğe uğrayan Basın Kanunu'nun hazırlanması esnasında gazetecilerin görüş ve düşünceleri önemli rol oynamıştır. Tasarıyı oluşturan komisyonda yer alan gazeteciler ile hükümet üyelerinin üzerinde uzlaştığı taslak, bir süre sonra değişikliğe uğramış; bütün gazetelerin aynı anda eleştiriye başlaması üzerine Başbakan Menderes, devreye girmiş ve yasa, gazetecilerin istediği biçim verilerek kanunlaştırılmıştır. DP'nin sonraki dönemlerde yaptığı düzenlemelerde ise gazetecilerin görüşlerine başvurulmamış; ancak yine de gazetelerin yaptığı yayınlar nedeniyle bazı yasa tasarılarının revize edildiği olmuştur. Darbe dönemlerinde basını ilgilendiren durumlarda gazetecilerin görüşlerine başvurulmadığı gibi, gazetecilerin bilgilendirilmesine de ihtiyaç duyulmamıştır. Basın bu durum karşısında şikâyetçi olmamış, dolayısıyla iktidarların üzerinde herhangi bir etki oluşturmaları mümkün olmamıştır. Özal döneminde çıkarılan yasalara karşı sert muhalefet yapan basının bu tutumunun kısmen de olsa sonuç verdiği söylenebilir. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin çıkardığı Basın Kanunu'nun hazırlanması esnasında gazetecilerle ortak çalışma yürütülmüş ve yasa, basının istediği biçimde çıkarılmıştır.

Demokratik sistemlerde, kamuoyunu doğru yönlendirme ve toplumu bilgilendirme işlevi olan medya, bu görevini sürdürürken öncelikli olarak halkın güven ve saygısına sahip olmalıdır. Medyanın sahip olduğu gücün, demokrasi, hukuk devleti, kişi hak ve hürriyetleri ve toplum yararına kullanılması bir

gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak ülkemizde; tarihsel süreç içerisinde gazetecilerin kişisel çıkarlarını ön planda tutması, temel gazetecilik çıkarları ve meslek ilkelerinin değerlerini yitirmesi, medya ortamının ticarileşmesi, bilgilendirmenin yerini eğlendirmenin alması, gerçek haber yerine magazinsel olayların haber diye sunulması, basına olan güven ve desteği tüketmiştir. Bu durum; basının iktidarlar karşısındaki gücünü ve etkisini azaltmış ve çeşitli şekillerde müdahalede bulunmalarına zemin hazırlamıştır.

Unutulmamalıdır ki basın yayın alanındaki yasal düzenlemelerle, içerdiği yaptırımlar ve cezalar, medyadaki bazı olumsuzlukları giderebilmektedir. Ancak hiçbir hukuksal düzenlemenin tam manasıyla sorumlu gazetecilik anlayışını sağlayamadığı bilinmektedir (Çaplı, 2001: 211-217) . Bu nedenle iktidarların, demokrasi, basın özgürlüğü ve fikir hürriyeti gibi kavramların içselleştirmesi gerekirken; medya mensuplarının da etik ilkeleri özümsemesi zorunluluk olarak gözükmektedir. Türkiye’de bunca hukuksal düzenlemeye rağmen, basın ve siyaset ilişkilerinde bir denge sağlanamaması, basın özgürlüğüne dönük tartışmaların devam etmesi, basına yönelik eleştirilerin ise artarak sürmesi; aradan yüz yıldan fazla süre geçmesine rağmen bu alanda çok da mesafe alınmadığının göstergesi olarak yorumlanabilir.

KAYNAKÇA

- AKDAĞ, M. (2015). “Medya ve Siyaset Üzerine” http://mediaware.erciyes.edu.tr/tr/medya_ve_siyaset_uzerine.pdf (Erişim tarihi: Ocak 2015).
- AKIN, Fehmi (2009). *Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- AKINCI, A. (2014). “Türkiye’nin Darbe Geleneği: 1960 ve 1971 Müdahaleleri”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergi*, C. 9, S. 1, s. 55- 72.
- AKŞİT, Yasemin (2012). *Çok Partili Sistemin İlk Dönemlerinde Basın ve Basın Özgürlüğü (1946-1954)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tez, Ankara:Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ALEMDAR, Zeynep (1990). *Oyunun Kuralı: “Basında Özdenetim”*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- ARABACI, Caner (2010),*İttihat ve Terakki Basını(II. Meşrutiyet Devrinde Basın ve Siyaset içinde. Editör: Hakan Aydın)*, Konya: Palet Yayınları.
- ARKLAN, Ü.ve E. Karakoç (2013). “Medyanın Genel ve Siyasal Gündeme İlişkin Bilgi Edinme Aracı Olarak Kullanımı: Görgül Bir Araştırma”,*Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 33, s. 325-363.
- ARSLANOĞLU, İ. (2015). “Sosyal Bilimlerde Metod ve Araştırma Teknikleri Ders Notları”,<http://w3.gazi.edu.tr/~iarslan/arastek.doc>. (Erişim tarihi, 27.09.2015)
- AYKAÇ, N., H. Kabaran ve H.; Bilgin. (2014). “Türkiye’de ve Bazı Avrupa Birliği Ülkelerindeki Öğretmen Yetiştirme Uygulamalarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi”, *TurkishStudies*, C. 9, S. 3, s. 279-292.
- BOSTANCI, Naci (1998). *Siyaset Medya ve Ötesi*, Ankara: Vadi Yayınları.
- BULUNMAZ, B. (2012). “Türk Basın Tarihi İçerisinde Demokrat Parti Dönemi Ve Sansür Uygulamaları”, *Öneri Dergisi*, S. 10(37), s. 195-201.
- BÜYÜKBAYKAL, C. I. (2005). “Günümüzde Basın Özgürlüğü” *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, S. 23, s. 75-81.
- CEYLAN, Y. (2012). “Toplumsal Değerler ve Medya Etiği”, *Dicle Üniversitesi SBE Dergisi*, S. 7, s. 45-58.
- ÇAKIR, Hamza (2007). *Gazeteciliğe Giriş*, Konya: Tablet Yayınları.
- ÇAKIR, H. (2007). “Geleneksel Gazetecilik Karşısında İnternet Gazeteciliği”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 22 (1), s. 123-149.
- ÇAKIR, Hamza (2002). *Osmanlı’da Basın İktidar İlişkileri*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- ÇAPLI, Bülent (2001). *Medya ve Etik*, Ankara: İmge Kitabevi.
- ÇEBİ, M. S. (2002). “Günümüzde Siyasetin Medyada İnşası ve Sunumu Üzerine Bazı Dikkatler”, *Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, S. 14, s. 1-34.
- DEMİR, Vedat (2007). *Türkiye’de Medya Siyaset İlişkisi*, İstanbul: BetaYayıncılık.
- DEMİR, S. (2013). *Türkiye’de 2001 Yılı Sonrasında Medya-İktidar İlişkileri ve Gazeteci Pratiklerine Yansımaları*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ENCABO, M. N. (1997). “Gazetecilik Etiği ve Demokrasi”, *Medya, Kültür Siyaset (Der. Süleyman İroan)*, Ankara: Ark Yayınları.
- EYÜBOĞLU, Ercan (1999). *İletişim-Siyaset-İktidar-Medya, Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar (Der: Korkmaz Alemdar)*, İstanbul: Afa Yayıncılık.
- ERKUŞ, Adnan (2005). *Bilimsel Araştırma Sarmalı*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- ERMAN, S. ve Ç. Özek (2000). *Açıklamalı Basın Kanunu ve İlgili Mevzuat*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- GEZGİN, S. (2014). “Medya ve Demokrasi”, <http://www.konrad.org.tr/Medya%20Mercek/19gezgin.pdf> (Erişim: Aralık 2014).
- GİRGİN, Atilla (2008). *Gazeteciliğin Temel İlkeleri*, İstanbul: Der Yayınları.
- GÖLCÜ, A. (2009). “Haber Söyleminde Medya-Siyaset İlişkisi: 29 Mart 2009 Yerel Seçimleri”, *İletişim Kuram ve Araştırmaları Dergisi*, S. 29, s. 81-101.
- GÜNEŞ, A. (2014). “Gündem Belirleme Teorisi Bağlamında 30 Mart 2014 Yerel Seçimlerinin Basında Sunumu: AKP ve CHP Örneği”, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/tojdac/article/view/5000047166> (Erişim: Mayıs 2015).
- GÜNGÖRMEZ, B. (2002). “Kitle İletişim Araçları, Siyaset ve Propaganda”, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 3 (3), s. 1-12.
- İŞİK, Metin (2005). “Medya ve Demokrasi Paradoksu”, *Selçuk İletişim*, C. 3, S. 4, s. 114-121.
- İŞİK, Metin (2007). *Dünya ve Türkiye Bağlamında Kitle İletişim Sistemleri*, Konya: Eğitim Kitabevi.
- İLHAN, E. ve N. Dirik (2011). “Savaş Haberleri Bağlamında Haber Politikaları: ABD Örneği”, *Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, S. 33, s. 61-68.
- KABACALI, Alpay (1990). *Başlangıçtan Günümüze Türkiye’de Basın Sansürü*, İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.
- KABACALI, Alpay (1994). *Türk Basınında Demokrasi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- KAYA, A. E. E. (2010). “Demokrat Parti Döneminde Basın İktidar İlişkileri”. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, S. 39, s. 93-118.
- KAYA, R. (2001). “Basından Medyaya Geçiş ve Kavram Olarak Kamusal Çıkar”. *Karizma Dergisi Medya Sayısı*, S. 5.
- KAYA, Raşit (1985). *Kitle İletişim Sistemleri*, Ankara: Teori Yayınları.
- MAZICI, Nursen, (1996). “1930’a Kadar Basının Durumu ve 1931 Matbuat Kanunu”, *Atatürk Yolu Dergisi*, C. 5, S. 18, s. 131-154.
- NEUMAN, W. L. (2014). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri I*, Ankara: Yayın Odası.

- NEZİROĞLU, İrfan (2003). *Türkiye’de Askeri Müdahaleler ve Basın (1950-1980)*, Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayınları.
- ÖZEK, Çetin (1978). *Türk Basın Hukuku*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- ÖZKAN, Abdullah (2006). “Küreselleşme Sürecinin Medya ve Kültür Üzerindeki Etkisi”, *TürkiyeStratejik Araştırmalar Merkezi (Tasam)*, Stratejik Rapor No: 15, Mayıs 2006.
- ÖZGEN, M. (2004). “1980 Sonrası Türk Medyasında Gelişmeler ve Magazinleşme Olgusu”, <http://cim.anadolu.edu.tr/pdf/2004/1130848156.pdf> (Erişim tarihi: Ekim 2014).
- ÖZGEN, M. (2005). “Osmanlıdan Günümüze Yazılı Basın ve Siyaset İlişkisi”, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, S. 23, s. 13-23.
- ÖZSOY, O. (2005). “19. Yüzyılda Medya Siyaset İlişkisine Bakış”. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, S. 23, s. 53-62.
- SALİHPAŞAOĞLU, Yaşar (2007). *Türkiye’de Basın Özgürlüğü*, Ankara: Seçkin Yayınları.
- ŞEN, F. ve Z. Avcı. (2012). “Türkiye’de Neoliberal Politikaların Haber Medyasına Yansımaları: Anaakım Medyanın Ekonomi Haberleri Üzerine Bir İnceleme”, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, S. 35, s. 42-59.
- TEMİZ, Ö. (2007). *Basın Özgürlüğünün Sınırlanmasında İlke Sorunu*,Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi SBE Kamu Yönetimi ABD.
- TERKAN, B. (2003). *Türkiye’de Basın Ve Siyaset İlişkisi: Basın Gündemi Ve Siyasal Gündemin Karşılaştırılmasına Yönelik Bir Gündem Belirleme Çalışması*,Yayımlanmamış Doktora Tezi, Konya:Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TOKGÖZ, A. İ. (1993). *Matbuat Hatıralarım (Haz. Alpay Kabacalı)*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tokmak, M. (2007). *Basın-İktidar İlişkileri Çerçevesinde Demokrat Parti ve Ankara Radyosu*,Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara:Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- TOPUZ, Hıfzı (1996). *Başlangıçtan Bugüne Türk Basın Tarihi (2. Baskı)*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- TOPUZ, Hıfzı (1996). *100 Soruda Türk Basın Tarihi*, Ankara: Gerçek Yayınevi.
- TOPUZ, Hıfzı (2003). *II. Mahmut’tan Holdinglere Türk Basın Tarihi (1. Basım)*, İstanbul: Remzi Kitapevi.
- TOPUZ, Hıfzı (2014). *II. Mahmut’tan Holdinglere Türk Basın Tarihi (5. Basım)*, İstanbul: Remzi Kitapevi.
- UCA, A. (2009). “İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye’nin Altı Vilayetinde İlan Edilen Örfi İdare ve Buna Karşı Mecliste Gösterilen Demokratik Tepki”,*A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 40, s. 375-390.
- UZUN, R. (2014). “Medya-Siyaset İlişkileri: Türkiye’de Savunucu Gazetecilik Olgusunun İncelenmesi”,*İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, S. 39, s. 129-147.
- ÜNLÜER, A. O. (2006). “Medyada Etik Söylem ve Medya Etiğini Biçimleyen Temel Belirleyiciler Üzerine Bir Değerlendirme”,*Küresel İletişim Dergisi*, S. 2, s. 1-15.
- VAN ZONEN, Liesbet (1998). “A day at zoo: politicalcommunication, pigsand popular culture”, *Media CultureSociety*, S. 20,s. 183-200.
- YAŞİN, Cem (2013). *Medya ve Siyaset(Medya Kültür Siyaset içinde)*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- YAZAR, İ. (2013). *27 Mayıs’ı Meşrulaştırma Aracı Olarak Hürriyet Ve Anayasa Bayramı Medya Analizi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Turgut Özal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yeşilçayır, N. (2011). “Çok Partili Döneme Geçiş Sürecinde Türk Basını”,*Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 27, S. 79, s. 131-192.
- YETKİN, B.(2011). “Haber Söyleminde Egemen İdeolojinin Yeniden Üretimi: Magazinleşme Bağlamında Bir Analiz”,*Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, S. 33, s. 27-60.
- YILDIRIM A. ve Hasan Ş. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (9. Baskı)*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- YILDIZ, N. (1996). “Demokrat Parti İktidarı (1950-1960) ve Basın”,*Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C. 51, S. 1, s. 481-505.
- YILMAZ, M. ve Yasemin D. (2007). *Cumhuriyet Döneminde Sansür*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Gazete Haberleri ve İnternet Siteleri
- ATALAY, Beşir (2014). Basın Kanunu değişiyor: Devlet Bakanı Beşir Atalay; Tasarı en katılımcı ve en demokratik ortamda hazırlanmıştır. Anadolu Ajansı, 29.04.2014 tarihli haberi. (Erişim Tarihi: 05.10.2014).
- Gazeteciler Cemiyeti; <http://www.tgc.org.tr/tarihce.asp>, (Erişim Tarihi: 27.09.2014).
- Resmî Gazete (İlgili Sayılar).
- ÖZKAN, Abdullah (2015). http://www.siyasaliletisim.org/ariv/makale/679-kuereselleme-suerecin_de-medya-ve-siyaset-medya-guecuemue-guecuen-medyas.html (Erişim tarihi: 20.05.2015).
- Taranan Gazeteler
- Akşam gazetesi, 1945-2014 arası arşivi.
- Cumhuriyet gazetesi, 1945-2014 arası arşivi.
- Hürriyet gazetesi, 1948-2014 arası arşivi.
- Milliyet gazetesi, 1950-2014 arası arşivi.